

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

Методичні вказівки
до семінарських занять
для студентів
за напрямами підготовки
6.030505 “Управління персоналом
та економіка праці”, 6.030508 “Фінанси і кредит”
денної форми навчання

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
гуманітарних дисциплін
Протокол № 8
від 29 березня 2013 р.

Чернігів ЧДТУ 2013

Основи педагогіки. Методичні вказівки до семінарських занять для студентів за напрямами підготовки 6.030505 «Управління персоналом та економіка праці», 6.030508 «Фінанси і кредит» денної форми навчання / Укл.: Карпова І.Г. – Чернігів, 2013. – 62 с.

Укладач: КАРПОВА ІРИНА ГОРАЦІЇВНА, кандидат педагогічних наук

Відповідальний за випуск: ЄМЕЦЬ НАТАЛІЯ АНАТОЛІЇВНА, завідувач
кафедри гуманітарних дисциплін,
кандидат філософських наук, доцент

Рецензент: СКОРИК ТАМАРА ВОЛОДИМИРІВНА, кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри соціальної роботи Чернігівського
державного технологічного університету

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	9
ТЕМА 1 ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ НАУК	9
ТЕМА 2 РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ	14
ТЕМА 3 З ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ	21
ТЕМА 4 ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ	25
ТЕМА 5 ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ	31
ТЕМА 6 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ.....	36
ТЕМА 7 ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ.....	41
ТЕМА 8 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ.....	47
ТЕМА 9 ВЗАЄМОДІЯ РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ У СПРАВІ ВИХОВАННЯ.....	53
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	60
ДОДАТОК А – ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ	61

ВСТУП

“Основи педагогіки” є дисципліною, що включається в навчальні плани й викладається у вищих навчальних закладах будь-якої організаційної структури.

Вирішення завдань розбудови української держави потребує підготовки високопрофесійних працівників, здатних вирішувати складні державні, виробничі завдання, приймати відповідальні управлінські рішення, забезпечувати стабільний розвиток України.

Разом із тим, складність сучасних політичних, соціально-економічних, екологічних, культурних і т. д. завдань потребує підготовки не лише високоякісного спеціаліста своєї справи, а й, в першу чергу, творчого працівника, здатного продуктивно, оперативно вирішувати складні проблеми сьогодення.

Слід враховувати також і те, що нинішні студенти – це потенційні майбутні чоловіки і дружини, батьки, адже юнацький вік – це період прийняття молодою людиною найбільш важливих життєвих рішень, період так званого “ролевого мораторію”, оскільки молодою людиною постійно здійснюється вибір у широкому розумінні цього слова: професії, партнера по шлюбу, певної системи цінностей, можливих варіантів, перспектив власного життя.

У Національній доктрині розвитку освіти, що визначає перспективи освітньої галузі України в першій чверті XXI століття, підкреслюється, що метою державної політики у сфері освіти є створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України.

З огляду на це, навчальна дисципліна “Основи педагогіки”, що здатна забезпечити засвоєння студентами відповідних знань та вироблення практичних вмінь і навичок щодо формування, виховання, самовиховання, розвитку особистості, підготовку їх до вирішення важливих проблем суспільного і особистісного характеру є актуальною, важливою і своєчасною у циклі навчальних дисциплін напрямів підготовки 6.030505 “Управління персоналом та економіка праці”, 6.030508 “Фінанси і кредит” денної форми навчання.

Мета вивчення дисципліни – ознайомлення студентів із основами системи знань із педагогіки, поглядами видатних педагогів, що в цілому сприятиме опануванню студентами педагогічними знаннями, успішному застосуванню їх на практиці, а також формуванню і розвитку їх як творчих особистостей.

Завдання курсу полягають у наступному:

навчально-методичні:

- ознайомити студентів із педагогікою як наукою, її основними розділами, основними етапами становлення і розвитку, місцем в системі гуманітарних наук, зв'язком із іншими науками;
- забезпечити розуміння студентами філософських засад педагогіки, закономірностей формування та розвитку особистості в онтогенезі та соціогенезі;
- ознайомити студентів із основами дидактики як розділу педагогіки про освіту і навчання;

- сприяти оволодінню знаннями основ теорії виховання, ознайомити з формами, методами, засобами виховання, засадами національного виховання, основними напрямками виховання;
- розкрити місце, роль, функції, значення різних суспільних інститутів у справі виховання підростаючого покоління;
- сприяти оволодінню студентами елементарних навичок аналізу навчально-виховних і проблемних педагогічних ситуацій у сім'ї, колективі, на різних рівнях функціонування соціального середовища;
- розвивати творчі здібності, практичні навички і вміння шляхом залучення до різних форм творчої діяльності;
- забезпечувати створення емоційно-виховних ситуацій під час навчальних занять, що вплине на формування у майбутніх спеціалістів практичних умінь міжособистісного як ділового, так і приватного спілкування;
- забезпечувати розвиток умінь застосування отриманих знань і навичок у різноманітних умовах майбутньої професійної діяльності;
- сприяти виробленню у студентів умінь і навичок наукової діяльності під час написання рефератів, опрацювання першоджерел, роботи з навчальною та науковою літературою.

виховні:

- виховувати повагу до культури, мови, національних традицій, культурно-педагогічної спадщини як українського народу, так і народів світу;
- сприяти виробленню у студентів розуміння неповторності та унікальності кожної особистості;
- сприяти формуванню у студентів високих моральних ідеалів, естетичних смаків, національної самосвідомості;
- сприяти формуванню розуміння студентами важливості розвитку власного творчого потенціалу для майбутнього життя та професійної діяльності;
- сприяти вихованню у студентів почуття відповідальності за створення сім'ї, виконання сімейних обов'язків, виховання дітей.

Зв'язок із іншими навчальними дисциплінами. При вивченні навчальної дисципліни "Основи педагогіки" слід спиратися на знання, здобуті студентами у процесі вивчення таких навчальних курсів як, "Історія української культури", "Соціальна психологія", "Філософія", "Загальна психологія", "Конфліктологія" та ін..

Після вивчення дисципліни ***студент повинен знати:***

- основні розділи педагогіки як науки, її місце в системі гуманітарних наук;
- основні етапи становлення і розвитку педагогіки;
- філософські засади педагогіки;
- закономірності формування та розвитку особистості в онтогенезі та соціогенезі;
- основи дидактики як розділу педагогіки про освіту і навчання;
- загальні основи теорії виховання, основні напрями, форми, методи, засоби виховання підростаючого покоління;

- роль, функції, значення різних суспільних інститутів у справі виховання підростаючого покоління.

Після вивчення дисципліни *студент повинен вміти:*

- використовувати знання з основ теорії освіти й виховання, форм, методів, засобів освіти й виховання, засад національного виховання, основних напрямів виховання;
- володіти елементарними навичками аналізу навчально-виховних і проблемних педагогічних ситуацій у сім'ї, колективі, на різних рівнях функціонування соціального середовища;
- шляхом залучення до різних форм творчої діяльності розвивати власний творчий потенціал, практичні навички і вміння;
- застосовувати отримані знання і навички у різноманітних умовах майбутньої професійної діяльності;
- застосовувати отримані вміння і навички наукової діяльності під час написання рефератів, опрацювання першоджерел, роботи з навчальною та науковою літературою, у подальшій науковій роботі;
- володіти навичками проведення інтерактивних технік.

Згідно з навчальним планом для студентів, що навчаються за напрямами підготовки 6.030505 “Управління персоналом та економіка праці” та 6.030508 “Фінанси і кредит” на денній формі навчання основи педагогіки викладаються в обсязі 60 годин, з яких 36 годин – аудиторні (18 годин – лекції, 18 годин - семінарські заняття), 24 години відводиться на самостійну роботу студента. Ведення опорного конспекту лекцій допоможе студенту краще орієнтуватись в проблематиці питань із основ педагогіки. Викладач має право перевірити наявність конспекту та врахувати його при оцінюванні модулів.

Оскільки аудиторна кількість годин є недостатньою для вивчення всіх питань, передбачених навчальною програмою, частину програмних питань з основ педагогіки студенти опановують самостійно.

Плани семінарських занять складені відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ, узгоджені з навчальною програмою курсу і включають два змістовні модулі:

1. Загальні засади педагогіки.
2. Теорія освіти й навчання. Теорія виховання.

Ці змістовні модулі охоплюють дванадцять тем, за результатами вивчення яких проводиться підсумковий модульний контроль. Варіанти підсумкового модульного контролю складаються із лекційних питань та питань планів семінарських занять. Підсумком роботи з вивчення навчальної дисципліни є залік.

Семінарське заняття – це організаційна форма навчання, яка передбачає обговорення проблем, що стосуються раніше прочитаної лекції чи розділу курсу. Полягає у самостійному вивченні студентами проблеми, підготовці рефератів, розгляді питань, що винесені на самостійну роботу студентів. Отже, **мета семінарського заняття** – допомогти студентам у засвоєнні основних питань із педагогіки, набутті й розвитку ними навичок роботи із підручниками,

монографічною літературою, періодикою, першоджерелами (уривками з творів видатних педагогів), активізація пізнавальної діяльності, розвиток творчого мислення студентів.

На семінарському занятті відбувається обговорення теоретичних питань та питань, винесених на самостійне опрацювання, рецензування відповідей, заслуховуються реферати студентів, вирішуються тестові та творчі завдання, аналізуються першоджерела, проводяться ділові ігри з педагогіки тощо. Готуючись до заняття, студенти повинні вивчити конспект лекцій, ознайомитись (із стислим конспектуванням) з рекомендованою літературою, в першу чергу, відповідними параграфами підручників, посібників.

Для того, щоб претендувати на оцінку “відмінно” та “добре”, студент має опрацювати спеціальну літературу (уривки з джерел, монографії, наукові статті). Для отримання інформації бажано також використовувати матеріали ЗМІ (Інтернет, зокрема). Разом із тим слід пам’ятати, що використовуючи засоби Інтернету, можна отримати значний за обсягом матеріал, але користуватися ним слід з обережністю, оскільки не вся інформація з Інтернет-джерел є в дійсності повністю достовірною. Не слід без відповідного аналізу переписувати матеріал, використовуючи наявні в Інтернеті бази студентських рефератів, курсові роботи тощо.

Для опрацювання навчальної, наукової літератури та першоджерел (праць видатних педагогів) можна використати фонди наукових бібліотек м. Чернігова (працюючи у їх читальних залах):

1. Відділ соціально-правових документів наукової бібліотеки Чернігівського державного технологічного університету (у корпусі гурт. №3, вул. 50 років ВЛКСМ, 1, тел. для довідок 5-64-16.
2. Наукова бібліотека Чернігівського національного університету імені Тараса Шевченка (вул. Гетьмана Полуботка, 53).
3. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В.І. Короленка (пр. Миру, 41).

При виступі на семінарському занятті оцінюється не тільки глибина підготовки й обсяг опрацьованого матеріалу, але й здатність студента до самостійного аналізу, вміння робити власні висновки, висловлювати особисту точку зору на ті чи інші події. Після виголошення доповіді завжди позитивно оцінюється вміння студента поставити питання доповідачу, розпочати або підтримати дискусію. Доповнення до виголошеної доповіді мають бути чіткими та змістовними, вони не повинні повторювати сказане доповідачем іншими словами.

Студенти повинні мати на увазі, що оцінка (відповідні бали) за заняття виставляється викладачем не лише за висвітлену студентом інформацію (виступ, письмова робота), а й за активність на занятті, своєчасність виконання самостійної та індивідуальної роботи, вміння роботи рецензію виступу колеги по групі, охайність ведення конспектів лекцій та папок самостійної роботи студентів.

Для діагностики знань використовується модульно-рейтингова система зі 100-бальною шкалою оцінювання.

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій, семінарських занять та консультацій, рішення тестів, контрольних завдань під час виконання самостійної та контрольної роботи, під час опитувань студентів, підготовки ними постерів, творчих робіт, складання есе.

Дотримання даних методичних рекомендацій, сумлінне ставлення до відвідування лекцій та семінарських занять, виконання вимог викладача щодо навчального процесу забезпечить не тільки отримання позитивної оцінки, а й дозволить всебічно засвоїти матеріал курсу.

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовуються такі методи контролю з відповідною оцінкою за кожний вид роботи:

- усний контроль (опитування);
- письмовий контроль;
- тестовий контроль (розв'язування тестів);
- створення постерів;
- написання рефератів, повідомлень, презентацій;
- складання есе;
- підготовка творчих робіт.

1 ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1 ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Завдання для семінарського заняття

1. Виникнення та розвиток педагогіки як науки.
2. Предмет, функції, завдання педагогіки.
3. Складові педагогіки: теорія навчання (дидактика), теорія виховання, теорія організації та управління в системі освіти.
4. Основні поняття педагогіки.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Логіка і методика педагогічних досліджень.
2. Мета виховання.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Система педагогічних наук. Галузі педагогіки.

Педагогіка в системі сучасних гуманітарних наук.

Зв'язок педагогіки з іншими науками.

Система освіти й виховання в Україні. Поняття про систему освіти і виховання в Україні. Закон України “Про освіту”. Державна національна програма “Освіта”. Концепція загальноосвітньої школи України. Основні принципи побудови системи національної освіти України. Система освіти України та її структура. Загальноосвітня школа трьох ступенів: початкова школа, основна школа, старша школа, їх завдання. Спеціалізовані школи. Інтернати, ліцеї ат інші навчально-виховні заклади. Приватні навчально-виховні заклади. Вищі навчальні заклади України.

Логіка і методика педагогічних досліджень. Загальна характеристика методів науково-педагогічного дослідження. Методи науково-педагогічних досліджень.

Педагогічна майстерність. Впровадження педагогічного досвіду, наслідків наукових досліджень і досягнень національної педагогіки в практику виховання і навчання.

Проблема мети виховання в педагогіці. Значення мети виховання для педагогічної теорії й практики. Поняття про мету виховання. Історичний зміст мети виховання. Мета виховання в сучасній національній школі.

Законспектувати статтю “Загальноєвропейський виховний ідеал” з книги Г. Ващенко “Виховний ідеал”.

Практичні завдання

1.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: педагогіка, предмет педагогіки, педагогічна функція, дидактика, народна педагогіка, духовна педагогіка, світська педагогіка, педагогічна деонтологія, педагогіка народного календаря, козацька педагогіка, виховання, освіта, навчання, педагогічний процес.

1.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. Педагогіка – це:

- а) особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими частинами якої є освіта та навчання;
- б) наука про виховання людини;
- в) цілеспрямований та організований процес формування особистості.

2. Народна педагогіка – це:

- а) галузь педагогіки, що охоплює накопичений народний досвід, погляди і методи виховання;
- б) галузь педагогічних знань, що передбачає пріоритет релігії у вихованні;
- в) частина педагогіки, яка зосереджена на знаннях про створення сім'ї.

3. Рівень технологічної функції:

- а) діагностичний;
- б) рефлексний;
- в) прогностичний.

4. Основні педагогічні категорії:

- а) загальна педагогіка, історія педагогіки, методики вивчення окремих дисциплін;
- б) народна педагогіка, духовна педагогіка, світська педагогіка;
- в) навчання, виховання, освіта, розвиток.

5. Що визначило розвиток педагогіки як науки?:

- а) біологічний закон збереження роду;
- б) турбота батьків про щастя дітей;
- в) об'єктивна необхідність у спеціальній підготовці людини до життя і праці.

6. Предметом педагогіки є:

- а) підготовка підростаючого покоління до життя;
- б) розробка правил, рекомендацій щодо реалізації виховання;
- в) навчально-виховна діяльність, що здійснюється в закладах освіти людьми, уповноваженими на це суспільством.

7. Завдання педагогіки:

- а) передати людині знання, вміння, навички;
- б) вивчення проблем виховання та навчання людей;
- в) визначення мети та завдань виховання; дослідження методів і форм організації навчально-виховного процесу; вироблення нових педагогічних технологій виховання.

8. Назвати розділи загальної педагогіки:

- а) дошкільна педагогіка та педагогіка загальноосвітньої школи;

б) дошкільна педагогіка, педагогіка загальноосвітньої школи та педагогіка вищої школи;

в) загальні основи педагогіки, теорія навчання, теорія виховання, школознавство.

9. Виховання – це :

а) надання людині необхідних знань, умінь та навичок;

б) цілеспрямований позитивний вплив на духовний, інтелектуальний та фізичний розвиток особистості;

в) виявлення та розвиток здібностей людини, підвищення її духовного, інтелектуального та фізичного рівня.

10. Пенітенціарна педагогіка вивчає:

а) процес формування особистості засуджених (ув'язнених) та персоналу;

б) вивчає розвиток педагогічних ідей і практику освіти різних історичних епох;

в) вивчає становлення й розвиток особистості в процесі здобуття освіти та виховання в різних соціальних інститутах (процесі життя).

11. Соціалізація особистості – це:

а) внутрішній процес позитивних змін особистості засудженого;

б) свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства;

в) процес становлення особистості, оволодіння нею нормами і правилами життя в суспільстві.

12. Систему педагогічних наук складають:

а) загальні основи педагогіки, теорія навчання, теорія виховання, школознавство;

б) педагогіка, психологія, анатомія, фізіологія, філософія;

в) загальна педагогіка (базова дисципліна), загальнопедагогічні науки (вікова педагогіка, соціальна, спеціальна педагогіка), функціональні педагогічні науки (педагогіка професійно-технічної освіти, вищої школи, галузеві педагогіки та ін.), історія педагогіки, порівняльна педагогіка.

13. Метод педагогічного дослідження – це:

а) шлях, спосіб пізнання педагогічної діяльності;

б) усвідомлене уявлення кінцевого результату певної діяльності;

в) виявлення закономірностей і законів педагогічного дослідження.

14. Що таке метод педагогічного спостереження?:

а) спосіб дослідження педагогічних процесів формування особистості;

б) спеціально організоване сприймання педагогічного процесу в природних умовах;

в) здійснення перетворюючих дій, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань.

15. Назвати методи педагогічних досліджень:

а) бесіда, диспут, дискусія, педагогічна вимога, виховна ситуація;

б) педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ю, експеримент, вивчення в) продуктів діяльності, тестування;

в) метод моделювання, метод реєстрування, метод ранжування.

16. Об'єктом педагогічного дослідження є:

- а) педагогічні явища, факти, з яких складається педагогічний процес;
- б) пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу;
- в) якість знань, умінь і навичок.

17. Навчання – це:

цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання,

- а) формуються вміння та навички;
- б) передача учням знань, умінь і навичок;
- в) передача знань, умінь і навичок від одного покоління до іншого.

1. Від народження дитина отримує:

- а) потреби, інтереси, навички;
- б) задатки для розвитку певних здібностей;
- в) нічого не отримує.

19. Освіта – це:

- а) процес засвоєння знань, умінь, навичок;
- б) формування моральних якостей особистості;
- в) процес і результат оволодіння системою наукових знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, моральних якостей особистості, розвитку її творчих сил і здібностей.

20. Розвиток – це:

- а) пристосування людини до оточуючого світу;
- б) ряд внутрішньо пов'язаних, послідовних і прогресивних змін, що відбуваються з організмом людини від народження і до кінця життя і характеризують рух людини від нижчих до вищих рівнів її життєдіяльності;
- в) природні задатки людини, які виявляються у процесі життя і сприяють соціалізації людини.

21. Приведіть у відповідність назву галузі педагогічної науки та її зміст:

- а) загальна педагогіка;
- б) вікова педагогіка (дошкільна, шкільна педагогіка, педагогіка дорослих);
- в) корекційна педагогіка;
- г) соціальна педагогіка.

1. галузь педагогіки, предметом якої є виховання, навчання та освіта дітей із вродженими чи набутими відхиленнями у фізичному або психічному розвитку;

2. галузь педагогіки, що вивчає закономірності та механізми становлення й розвитку особистості в процесі здобуття освіти та виховання в різних соціальних інститутах;

3. галузь педагогіки, що вивчає головні теоретичні й практичні питання виховання, навчання й освіти, досліджує проблеми навчально-виховного процесу;

4. галузь педагогіки, що досліджує закони та закономірності виховання, навчання й освіти, організаційні форми і методи навчально-виховного процесу стосовно різних вікових груп.

22. Що вивчає тифлопедагогіка:

- а) особливості виховання і навчання дітей із вадами зору;
- б) особливості виховання і навчання дітей із вадами слуху;

- в) особливості виховання і навчання дітей із вадами розумового розвитку.
- г) особливості виховання і навчання дітей із фізичними вадами.

1.3 Прокоментувати ситуацію:

У системі загальної середньої освіти України з'явилися різні заклади – школи, гімназії, ліцеї, коледжі. Є спроби відкривати навіть приватні школи з оплатою за навчання.

Питання для обговорення:

1. Як ви ставитеся до такого різноманіття загальноосвітніх навчально-виховних закладів?
2. Чи справді необхідно мати в країні приватні школи із запровадженням оплати за навчання?

1.4 Прокоментувати ситуацію:

Мама тримісячної дитини зауважує бабусі:

- Не треба брати дитину на руки. Хай сама лежить у ліжку.
- Дитині треба бути не тільки у своєму ліжечку, – заперечує бабуся – а й на руках у мами, відчувати мамине тіло. Це сприяє кращому її розвитку.
- Ні, ви помиляєтесь. Привчимо до рук, тоді не буде спокою, почне без кінця вередувати, проситися на руки...

Питання для обговорення:

1. Як ви вважаєте, хто з них має рацію?
2. Яке відношення має все це до фізичного виховання дитини?

Контрольні запитання

1. Що таке педагогіка як наука?
2. Що є предметом педагогіки?
3. Які Ви знаєте найважливіші джерела педагогіки?
4. Що собою являють об'єкт і предмет педагогіки?
5. В чому полягають функції і завдання педагогічної науки?
6. Які Ви знаєте основні категорії педагогіки?
7. Чому категорію виховання називають вічною, соціальною, такою, що має історичний, національний і класовий характер?
8. Які ви знаєте педагогічні науки?
9. З якими науками пов'язана педагогіка?
10. Які Ви знаєте основні етапи становлення педагогіки як науки?

Рекомендована література до теми семінару

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология : учеб. пособ. для студ. Вузов / Г.С. Абрамова. – М.: Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – 624 с.

2. Агафонова А. С. Практикум по общей педагогике / А. С. Агафонова. – СПб.: Питер, 2007. – 416 с.
3. Афонина Г. М. Педагогика / Г. М. Афонина. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 512 с.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава : Ред. газ. “Поставський вісник”, 1994. – 191 с.
5. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник / Н. П. Волкова. – К., 2008.
6. Гончаренко С.У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень / Вісник АПН України / С. У. Гончаренко. – 1993. – №1.
7. Журавлев В. И. Педагогика в системе наук о человеке / В. И. Журавлев. – М., 1990.
8. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К. : Видавничий дім “Ін Юре”, 2003. – 416 с.
9. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 159 с.
10. Лесгафт П.Ф. Избранные педагогические сочинения / Сост. И. Н. Решетень. – М.: Педагогика, 1988. – 400 с.
11. Мартинюк В. Національне виховання: теорія і методологія / В. Мартинюк. – К., 1995.
12. Основи психології: підруч. / Під ред. В. А. Роменця, О. В. Киричука. – К.: Либідь, 1997.
13. Педагогіка. Хрестоматія / Уклад. А. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. - К.: Знання-Прес, 2007.
14. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А.Зязюна. – К.: Вищ. шк., 1997. – 349 с.
15. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: в 2 т. / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989.
16. Сластенин В. А., Психология и педагогика / В. А. Сластенин, В. П. Каширин. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 480 с.
17. Яремчик В. Д. Національні проблеми загальноосвітньої школи в Україні. Історія і сучасність / В. Д. Яремчик. – К., 1993.

ТЕМА 2 РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Завдання для семінарського заняття

1. Виховання і педагогічна думка в Античному Світі (Греція, Рим).
2. Виховання і школа в Західній Європі в епоху Середньовіччя та Відродження.
3. Педагогічна теорія Я.А. Коменського.
4. Педагогічні погляди Дж. Локка.
5. Західноєвропейська педагогічна думка XVIII-XIX ст. (Й.Г. Песталоцці, Ф.-В.-А. Дістервег, Ф.В. Фребель та ін.).
6. Основні напрямки реформаторської педагогіки ХХ ст.. (педагогіка позитивізму, теорія “вільного виховання”, експериментальна педагогіка та ін..).

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Виховання в первісному суспільстві.
2. Виховання і навчання в країнах Стародавнього Сходу (Стародавній Єгипет; Стародавній Китай).
3. Виховання й освіта у Візантії.
4. Світова педагогіка XX ст. (Д. Дьюї, М. Монтесорі).
5. Світова педагогіка XX ст. (А. Адлер; Я. Корчак та ін.).
6. Педагогічна теорія і практика С. Шацького.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Виникнення перших організаційних форм виховання. Роль фольклору у вихованні. Зростання ролі сімейно-статевого виховання на етапі розкладу первіснообщинних відносин. Виникнення перших закладів освіти та станового виховання.

Виховання і навчання в перших рабовласницьких державах: Шумер, Вавілон, Ассирія.

Становлення і розвиток зарубіжної педагогічної науки (XVII XX ст.)

Законспектувати статтю П.Ф. Лесгафта “Значение школы”.

Практичні завдання

2.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: авторитет батьківський, адаптація, дальтон-план, концепції виховання, педагогіка вальдорфська, педологія, реформаторська педагогіка.

2.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. Що можна вважати найдавнішими джерелами історії педагогіки?
  - а) манускрипти;
  - б) звукописи;
  - в) піктограми;
  - г) монограми.
2. Визначальним законом людського співжиття й керівництвом до реалізації виховання у родовій общині був:
  - а) закон золотого правила моралі;
  - б) закон табу;
  - в) біологічний закон;
  - г) закон волі.
3. Основними шляхами виховання підростаючої зміни у первіснородовому суспільстві були:
  - а) показ, спостереження, змагання;
  - б) навіювання, спостереження, приклад;
  - в) показ, спостереження, посильна участь у праці;

г) переконання.

4. Найстародавнішою у світовій цивілізації була школа:

а) Давнього Вавилону;

б) Давнього Єгипту;

в) піктографічна школа Майя;

г) школа Греції.

5. У якій із шкіл стародавньої цивілізації зміст навчання включав: вміння читання, рахунку, письма, арифметики, геометрії, астрономії, магії, астрології, народної медицини?

а) школи Древнього Китаю;

б) школи жерців у Древньому Єгипті;

в) школи Ассирії;

г) піктографічні школи.

6. Мову, яка передбачає коротку, чітку і точну відповідь, називають:

а) афінською;

б) спартанською;

в) лаконічною;

г) короткою.

7. Життя жінки в Афінах було замкнуте і зосереджене в жіночій половині будинку, яка називалась:

а) палестрою;

б) гінекеєю;

в) кухнею;

г) вітальнею.

8. Військова група в Давній Греції, в яку вступали юнаки 18-20 років і несли службу в військових гарнізонах:

а) ефебія;

б) палестра;

в) батальйон;

г) криптія.

9. Діти багатих батьків з 17-18 років в Давній Греції навчались в школах:

а) граматистів;

б) ораторів;

в) кіфаристів;

г) гімнасіях.

10. З спартанської жінки хотіли виховати:

а) домашню господарку;

б) жінку-амазонку;

в) високоосвічену особистість;

г) розумну людину.

11. Найбільш відомим римським педагогом був:

а) Гай Юлій Цезар;

б) Марк Фабій Квінтіліан;

в) Октавіан Август;

г) Ф. Рабле;

12. Спеціальні ритуали, система випробувань (голодом, вогнем, обрізанням, биттям) та посвят в період родового ладу:

- а) традиції;
- б) заборони;
- в) агелли;
- г) ініціації.

13. В Спарті публічні випробування після кожного року військово-фізичного навчання:

- а) агони;
- б) агелли;
- в) палестра;
- г) ефебія.

14. Автор першої в історії педагогіки вікової періодизації, засновник школи – Лікей:

- а) Сократ;
- б) Платон;
- в) Аристотель;
- г) Демокрит.

15. Засновник першої державної риторичної школи в Римі:

- а) Аристотель;
- б) М.Ф. Квінтіліан;
- в) Плутарх;
- г) Цицерон.

16. Який аспект умінь був не обов'язковим у лицарському вихованні в епоху середньовіччя:

- а) грати у шахи;
- б) володіти зброєю;
- в) полювати;
- г) читати і писати.

17. Середньовічний учень із роду феодалів офіційно називався:

- а) студент;
- б) паж;
- в) джура;
- г) козачок.

18. Автор «Будинку радості» епохи Відродження:

- а) Т. Мор;
- б) Р. Оуен;
- в) Т. Кампанелла;
- г) В. да Фельтре;
- д) Монтень.

19. Від якого слова в перекладі з латини походить слово «університет»?

- а) світський;
- б) навчати;
- в) місце, де вчаться;
- г) сукупність.

20. Факультет, на якому вчилися всі студенти університетів середньовіччя:
- а) математичний;
  - б) артистичний;
  - в) астрономічний;
  - г) природничий.
21. Система мислення, яка полягає у застосуванні законів формальної логіки для обґрунтування релігії:
- а) схоластика;
  - б) логіка;
  - в) вагантка;
  - г) евристика.
22. Автор памфлетів “Похвала глупості”, “Розмови запросто”:
- а) М.Ф. Квінтіліан;
  - б) Вітторіно да Фельтре;
  - в) Мішель Монтень;
  - г) Еразм Роттердамський.
23. Перший вчитель нового типу, який створив першу школу на природі “Будинок радості”:
- а) М.Ф. Квінтіліан;
  - б) Вітторіно да Фельтре;
  - в) Мішель Монтень;
  - г) Еразм Роттердамський.
24. Основою пізнання і навчання Я.Коменського є:
- а) розум;
  - б) чуттєвий досвід;
  - в) праця;
  - г) практична діяльність.
25. Форма навчання Коменського, яка є неперевершеною до сьогодні:
- а) праця;
  - б) урок;
  - в) екскурсія,
  - г) гра.
26. Поняття «золоте правило дидактики» Я. Коменського – це принцип:
- а) систематичності;
  - б) послідовності
  - в) наочності;
  - г) доступності.
27. Школа без дисципліни, за Я. Коменським, однаково, що:
- а) робота без радощів;
  - б) млин без води;
  - в) корабель без парусу;
  - г) дитина без матері.
28. Я. Коменський порівняв вчителя з:
- а) місяцем;
  - б) вогнем;

- в) водою;
  - г) сонцем.
29. Основним засобом виховання Ж.-Ж. Руссо є:
- а) навчання;
  - б) праця;
  - в) природа;
  - г) вправи.
30. Першою у світі дитячою енциклопедією можна вважати:
- а) «Будинок радощів»;
  - б) «Дитячий світ»;
  - в) «Гаргантюа і Пантагрюель»;
  - г) «Видимий світ у малюнках».
31. Ідею «вільного виховання» вперше обґрунтував:
- а) Я. Коменський;
  - б) Ж.-Ж. Руссо;
  - в) В.да Фельтре;
  - г) Д. Локк.
32. Взаємодію між віковою періодизацією і системою шкільництва вперше обґрунтував:
- а) М.Ф. Квінтіліан;
  - б) Ж.-Ж. Руссо;
  - в) Д. Дідро;
  - г) Я. Коменський.
33. Основою початкового навчання Й. Песталоцці є:
- а) звук, буква, цифра;
  - б) слово, форма, число;
  - в) колір, звук, смак;
  - г) відчуття, досвід, праця.
34. Філантропісти (І. Базедов, Х. Зальцман) запровадили у початкове навчання:
- а) урок;
  - б) екскурсії;
  - в) гру;
  - г) вправи.
35. Навчальний принцип Ф. В. А. Дістервега, який є актуальним у сьогоденні:
- а) гуманізму;
  - б) культуровідповідності;
  - в) народності;
  - г) демократизму.
36. Принцип виховуючого навчання Й. Гербарта у ХХ ст. трактувався як:
- а) гуманізм;
  - б) народність;
  - в) природовідповідність;
  - г) інтелектуалізм.
37. Провідним методом дослідження у експериментальній педагогіці є:
- а) природний експеримент;

- б) лабораторний експеримент;
  - в) тести;
  - г) спостереження.
38. Е. Клапаред та Е. Фер'єр були засновниками:
- а) функціональної педагогіки;
  - б) педагогіки дії;
  - в) педагогіки особистості;
  - г) педагогіки евритмії.
39. Антропософія – це назва філософської системи:
- а) Д. Дьюї;
  - б) Р. Штайнера;
  - в) Е. Клапареда;
  - г) С.Френе.
40. Вальдорфська педагогіка отримала свою назву за:
- а) назвою філософської концепції автора;
  - б) назвою місцевості, де була створена перша школа такого типу;
  - в) прізвищем автора;
  - г) назвою ідеї.
41. Педагог, автор ідеї про дошкільні дитячі установи:
- а) М. Монтесорі;
  - б) Елена Кей;
  - в) Е. Мейман;
  - г) Г. Шаррельман.
42. Засновник педагогіки прагматизму, що ігнорував необхідність систематичного вивчення предметів:
- а) Г. Кершенштейнер;
  - б) Е. Нейман;
  - в) Г. Шаррельман;
  - г) Д. Дьюї.

Контрольні запитання

1. Коли, на Вашу думку, виникло виховання?
2. Які Ви знаєте теорії виникнення виховання?
3. Як здійснювалось виховання за умов первіснообщинного ладу?
4. Що таке ініціація?
5. Як змінюються зміст і форми виховання з появою класового суспільства?
6. В чому особливості виховання у Стародавніх країнах Сходу?
7. Чим відрізнялись спартанська і афінська системи виховання?
8. Чим відрізнялись освіта і виховання у Стародавній Греції та Римі?
9. В чому полягають особливості виховання у середньовічну добу?
10. Хто вважається засновником педагогіки як науки?
11. Назвати відомих Вам представників педагогічної думки 17-19 ст. та коротко охарактеризувати їх педагогічні погляди.
12. Які Ви знаєте течії реформаторської педагогіки та їх представників?

Рекомендована література до теми семінару

1. Афонина Г. М. Педагогіка. – Ростов н/Д: Фенікс, 2007 / Г. М. Афонина. – 512 с.
2. Веретенко Т. Г. Загальна педагогіка / Т. Г. Веретенко. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 128 с.
3. Галузинський В. М. Педагогіка: Теорія та історія / В. М. Галузинський, М. В. Євтух. – К., 2005.
4. Зайченко І. В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга І. Історія зарубіжної педагогіки / І. В. Зайченко. – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2010. – 624 с.
5. Коменський Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / Я. А. Коменський. – М.: Педагогіка, 1982.
6. Мартинюк В. Національне виховання: теорія і методологія / В. Мартинюк. – К., 1995.
7. Сисоєва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: Навчальний посібник / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.
8. Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Сост. и авт. ввводных статей А. И. Пискунов. – 2-е изд., перераб. / А. И. Пискунов. – М.: Просвещение, 1981. – 528 с.
9. Лесгафт П. Ф. Избранные педагогические сочинения / Сост. И.Н. Решетень. – М.: Педагогіка, 1988. – 400 с.
10. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / Под. ред. В.А. Ротенберга, В.М. Кларина / И. Г. Песталоцци. – М.: Педагогіка, 1981.
11. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2006. – 700 с.
12. Практикум з історії педагогіки: Навчальний посібник / Укл. В. В. Молодиченко, Т. С. Троїцька, Л. І. Кучина. – Мелітополь, 2008. – 52 с.

ТЕМА 3 З ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Завдання для семінарського заняття

1. Виховання у давніх слов'ян.
2. Освіта і виховання у княжу добу.
3. Освітньо-виховні ідеали в епоху козацтва.
4. Педагогічні погляди видатних представників російської та вітчизняної науки (Г. Сковорода; К. Ушинський; А. Макаренко; В. Сухомлинський та ін.).
5. Родинна педагогіка: витоки національного виховання.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Братські школи. Києво-Могилянська академія.
2. Педагогічні погляди Х. Алчевської.
3. Педагогічні погляди С. Русової.
4. Педагогічні погляди Г. Ващенко.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Родинна педагогіка: витоки національного виховання.

Виховання, школа і педагогічна думка в Київській Русі.

Освіта і педагогічна думка у період українського Відродження.

Педагогічні погляди видатних представників російської та вітчизняної науки XVII-XVIII ст.. С. Яворський. Ф. Прокопович та ін..

Освіта і педагогічна думка в Україні у XIX-XX ст.. Педагогічні погляди Х. Алчевської, С. Русової, Г. Ващенко.

Законспектувати статтю В.О. Сухомлинського “Формування виховного впливу колективу на особистість (процес соціалізації)”.

Практичні завдання

3.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: родовий устрій, ініціація, матріархат, патріархат, народна педагогіка, родинна педагогіка, спартанська система виховання, афінська система виховання, калокагатія, академія, університет, диспут, схоластика, трактат, дидактика.

3.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. Якою була мета виховання у східних слов'ян?

- а) навчання грамоті;
- б) передача трудових умінь, традицій, звичаїв;
- в) встановлення способів поведінки і релігійних уявлень.

2. Назвіть основні етапи раннього виховання дітей у східних слов'ян:

- а) період коливання;
- б) період баяння;
- в) період пестування;
- г) період набуття трудових навичок та оволодіння нормами моральної поведінки;
- д) період ініціації.

3. За яким принципом здійснювалося виховання дітей?

- а) принцип народності;
- б) принцип природо відповідності;
- в) принцип родового колективізму.

4. Що було ідеологічною засадою виховання у давніх слов'ян:

- а) язичницька релігія;
- б) культ батька;
- в) культ матері.

5. В IX ст. було створено нову загальноживану азбуку, яка її перша назва?

- а) глаголиця;
- б) кирилиця;
- в) алфавіт.

6. У якому столітті з'явилося поняття «школа»?

- а) VIII – X ст.;

- б) X – XI ст.;
- в) X – XII ст.;
7. Першими паростками вищої школи вважають?
- а) монастирські школи;
- б) двірцеві школи;
- в) парафіяльні школи;
8. Що таке кормильство:
- а) форма догляду за похилого віку батьками;
- б) форма домашнього виховання феодалської знаті;
- в) система жіночого виховання.
9. Родинне виховання – це:
- а) перша природна і постійно діюча ланка виховання;
- б) передача родинних традицій і звичаїв;
- в) методи і засоби контролю за діяльністю дитини.
10. Одним із основних завдань родинно-сімейного виховання вважають;
- а) формування у дітей моральних цінностей із позиції добра, справедливості, людяності;
- б) фізичний розвиток дитини;
- в) нав'язування смаку у творчості.
11. Хто автор твору “Повчання дітям”:
- а) Володимир Великий;
- б) Володимир Мономах;
- в) Ярослав Мудрий.
12. Українська родинна педагогіка – це:
- а) історія звичаїв українського народу;
- б) заповіт і заповідник українського духу;
- в) принципи виховання у сім'ї.
13. Методи сімейного виховання – це:
- а) засоби передачі сімейних реліквій;
- б) правила поведінки дітей і батьків;
- в) прийоми організації і здійснення систематичного впливу батьків на дітей.
14. Хто автор педагогічного твору «Серце віддаю дітям»:
- а) В. Сухомлинський;
- б) Г. Сковорода;
- в) А. Макаренко.
15. Народна педагогіка – це:
- а) галузь педагогіки, що охоплює накопичений народний досвід, погляди і методи виховання;
- б) галузь педагогічних знань, що передбачає пріоритет релігії у вихованні;
- в) частина педагогіки, яка зосереджена у знаннях про створення сім'ї.
16. Одна з найважливіших праць В.Сухомлинського:
- а) «Воспитание коллективизма у школьников»;
- б) «Людина як предмет виховання»;
- в) «Дитячий світ».
17. Від чого, головним чином, залежить розвиток здібностей школяра?:

- а) від природних задатків;
- б) від кількості прочитаних книг;
- в) від спілкування з ровесниками.

18. Навчання ефективно впливає на процес розвитку за умови:

- а) орієнтування його на вже розвинені здібності;
- б) знаходження поза межами можливостей дитини;
- в) знаходження в зоні найближчого розвитку здібностей дитини.

3.3 Прокоментувати ситуацію:

Із розмови батьків:

- Мій син вчиться в середній школі з математичним ухилом. Він ще з молодших класів полюбив математику і тепер уже в 9-му класі просто таки поринув у світ математики.
- А там є й інші дисципліни?
- Так, вивчають мову, літературу, історію та ін. Але те не для нього. Він вчить ці дисципліни лише для оцінки.
- Моя донька навчається в школі без усяких там ухилів і успішно вивчає усі дисципліни. Адже це надійна база для розвитку.
- Я все ж думаю, що не варто витрачати часу й сил на те, що не знадобиться у житті...

Запитання для обговорення:

1. Включіться у суперечку і висловіть свою думку.
2. Як ви дивитеся на створення шкіл з певною спеціалізацією?

Контрольні запитання

1. Коли виникає виховання?
2. Що таке ініціація?
3. Як називалась перша східнослов'янська азбука?
4. Яка подія в суспільно-політичному житті Київської Русі сприяла розвитку освіти, писемності, культури в цілому?
5. Які типи шкіл існували у княжу добу?
6. Які Вам відомі пам'ятки педагогічної літератури часів Київської русі?
7. Яку роль у розповсюдженні культури і освіти відіграли православні братства?
8. Як було організоване навчання у Києво-Могилянській академії?
9. Кого Ви знаєте із культурно-просвітницьких діячів України 17-18 ст. Дати стислу характеристику їх освітньо-педагогічної діяльності.
10. Які Вам відомі типи навчальних закладів, що діяли у 18-19 ст. в Росії та Австро-Угорщині?
11. Що таке козацька педагогіка?
12. Дати стислу характеристику педагогічних поглядів видатних українських педагогів.

Рекомендована література до теми семінару

1. Акт проголошення незалежності України // Радянська Україна. – 1991. – 31 серпня.
2. Веретенко Т. Г. Загальна педагогіка / Т. Г. Веретенко. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 128 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник / Н. П. Волкова. – К., 2008.
4. Галузинський В. М. Педагогіка: Теорія та історія / В. М. Галузинський, М. В. Євтух. – К., 2005.
5. Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 16.
6. Каюков В. Духовні ідеали сім’ї – першооснова життя дитини / В Каюков // Початкова школа. – 1997. – № 6.
7. Макаренко А. С. Проектировать лучшее в человеке / А. С. Макаренко. – Минск: Университетское, 1989.
8. Макаренко А. С. Избранные произведения: В 3-х т. Редкол.: Н.Д. Ярмаченко (пред.) и др. – Изд. 2-е, испр. / А. С. Макаренко. – К.: Рад. школа, 1985.
9. Мартинюк В. Національне виховання: теорія і методологія / В. Мартинюк. – К., 1995.
10. Основи національного виховання / За ред. В. Т. Кузя, Ю. Д. Руденка, З.О.Сергійчука. – К., 1993.
11. Педагогіка. Хрестоматія / Уклад. А. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2007.
12. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.
13. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2-х кн.. / За ред.. Є.І. Коваленко; Упоряд. прим. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук / С. Русова. – К.: Либідь, 1997.
14. Сисоєва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: Навчальний посібник / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.
15. Стельмахович М. Г. Народна дидактика / М. Г. Стельмахович. – К., 1985.
16. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К., 1997.
17. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: в 6-ти т. / К. Д. Ушинский. – М. : [б. и.], 1988.
18. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения. Т.1-2. Под ред. А. И. Пискунова (отв. ред.), Г. С. Костюка, Д. О. Лордкипаридзе, М. Ф. Шабаяевой / К. Д. Ушинский. – М.: Педагогика, 1974.
19. Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / Под. ред. Н. П. Кузина, М. Н. Скаткина, В. Н. Шацкой / С. Т. Шацкий. – М.: Педагогика, 1980.

ТЕМА 4 ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Завдання для семінарського заняття

1. Філософські засади педагогіки.
2. Умови та чинники розвитку особистості.

3. Вікові особливості розвитку та виховання особистості.
4. Поняття творчої особистості у філософії та психолого-педагогічних науках.
5. Самовиховання – важлива умова формування і розвитку особистості майбутнього фахівця.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Проблема розвитку творчої особистості у філософії та психолого-педагогічних науках.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Творча особистість у філософських та наукових дослідженнях. Проблема природи творчості. Конфуцій, Платон, Сократ, Г.С. Сковорода, І. Кант, М.О. Бердяєв, Г.С. Батіщев та ін.. Проблема розвитку творчої особистості у філософії та психолого-педагогічних науках.

Історія самовиховання. Методи й прийоми самовиховання.

Народна педагогіка про формування і розвиток особистості, роль батьків у вихованні.

Шляхи формування творчої особистості. Робота з обдарованими учнями.

Формування та розвиток творчої особистості майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі.

Законспектувати статтю В.О. Сухомлинського “Формування виховного впливу колективу на особистість (процес соціалізації)”.

Практичні завдання

4.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: формування, розвиток, особистість, формування особистості, спадковість, виховання, середовище, соціалізація, рівні середовища, активність, діяльність, спілкування, самовиховання, прийоми самовиховання, творчість, творча особистість, задатки, здібності, творча діяльність, обдарованість, талант, геніальність.

4.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. Індивід – це:

- а) окремий представник людського роду безвідносно до його якостей;
- б) кожна жива істота;
- в) людина, яка досягла певного рівня фізичного розвитку.

2. Індивідуальність – це:

- а) рівень інтелектуальної культури;
- б) особливості мислення певної людини;
- в) сукупність зовнішніх і внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей.

3. Особистістю людина стає тільки тоді, коли:
- а) досягає вісімнадцятирічного віку;
  - б) самостійно та свідомо керує своєю поведінкою;
  - в) оволодіває певною професією.
4. Від народження дитина отримує:
- а) потреби, інтереси, навички;
  - б) задатки для розвитку певних здібностей;
  - в) нічого не отримує.
5. Задатки – це:
- а) готові психічні властивості, які незалежно від зовнішніх факторів проявляються на певному етапі життя;
  - б) знання, уміння, навички;
  - в) отримані від народження природні потенції розвитку певних здібностей.
6. Індивідуальні властивості особистості формуються під впливом:
- а) тільки спадковості;
  - б) оточуючого середовища та виховання;
  - в) природних задатків, суспільних обставин і діяльності самої дитини.
7. Рушійними силами процесу розвитку особистості є:
- а) природні задатки дитини;
  - б) вимоги дорослих;
  - в) протиріччя між потребами особистості та можливостями для їх досягнення.
8. Назвіть вікову періодизацію чеського педагога Я. А. Коменського:
- а) дитинство, отрочтво, замужність;
  - б) немовлячий вік, передошкільний, дошкільний, молодший шкільний вік, підлітковий, юнацький;
  - в) дитинство, отрочтво, юність, змужність.
9. Переддошкільний вік охоплює:
- а) 3-5 років;
  - б) 3-6 років;
  - в) 1-3 роки.
10. Дайте визначення поняття “темперамент”:
- а) психологічні риси, що відрізняють одну людину від іншої;
  - б) індивідуальна типологічна характеристика людини, яка виражається в силі, напруженості, швидкості та врівноваженості перебігу її психічних процесів;
  - в) природні особливості окремої людини.
11. Особистість – це:
- а) соціальна характеристика людини;
  - б) розумна, відповідальна і вільна людина;
  - в) індивід, який свідомо управляє власною поведінкою і діяльністю.
12. Розвиток особистості – це:
- а) становлення людини, як соціальної істоти, яке відбувається в процесі життєдіяльності;
  - б) цілеспрямований процес формування в індивіда заданих якостей;

в) процес цілеспрямованого формування людської особистості в умовах її навчання, виховання й освіти.

13. Формування особистості – це:

а) цілеспрямований процес формування у вихованців необхідних якостей і переконань;

б) становлення людини як соціальної істоти, яке відбувається в процесі розвитку, виховання і навчання;

в) кількісні зміни в організмі.

14. Які умови формування і розвитку особистості Ви знаєте?

а) середовище;

б) самопримус;

в) виховання;

г) спадковість;

д) привчання.

15. Особливості психічного розвитку особистості:

а) гетерохронність та стадіальність;

б) дозрівання;

в) становлення і функціоналізація.

16. Пластичність у розвитку – це:

а) етапи розвитку мають певну послідовність і взаємопов'язані;

б) зміцнення зв'язків між окремими психічними утвореннями;

в) здатність психіки до змін.

17. Що означає термін «мотивація»:

а) потреба у якійсь дії;

б) спонукальна причина, привід до будь-якої дії;

в) вимоги до виконання якоїсь дії.

18. Що таке орієнтування:

а) сукупність методів для реалізації завдань;

б) підструктура особистості, що забезпечує урахування індивідом умов життєдіяльності, необхідних, на його думку, для успішного досягнення мети;

в) здатність переходити із стану можливостей до стану діяльності.

19. Самовиховання –це :

а) діяльність людини, спрямована на вироблення в собі позитивних рис;

б) прилаштування своєї поведінки під стандарти суспільства;

в) розвиток у собі фізичних здібностей.

20. Прийоми самовиховання :

а) самопізнання;

б) мотивація і зосередженість;

в) самоконтроль і самооцінка.

4.3 Прокоментувати ситуацію:

У жовтні 1920 р. біля індійського села Годамурі у вовчій конурі разом із вовчєнєтєтєми зняйшли двох дівчаток: восьми і трьох років. До вовків вони потрапили у грудному віці. Дівчаток забрали до дитячого притулку і взялиєя за

їх виховання. Старшій дали ім'я Камала, молодшій – Амала. Амала невдовзі померла від хвороби нирок. Камала прожила до 1929 р.

Камала не любила сонячного світла, з настанням темноти вона ставала жвавою і йшла в сад. Їла лише м'ясо, розриваючи його зубами, воду хлебтала. Камала не визнавала ніякого одягу, зривала його із свого тіла. Пересувалася на чотирьох кінцівках.

Дуже важко було навчити Камалу говорити. Через шість років вона знала лише 40 слів. У подальшому її лексикон розширився до 100 слів. Через сім років вона навчилася ходити на двох ногах, але коли їй загрожувала небезпека, тікала на четвереньках. Розумовий розвиток Камали у 17 років відповідав розвитку чотирирічної дитини.

Запитання для аналізу ситуації:

1. Чому розвиток Камали за роки її перебування у вовчому середовищі не пішов “людським” шляхом?
2. Чому розвиток дівчинки за останні 9 років відбувався так повільно?
3. Проаналізуйте це явище з позицій генетичної концепції розвитку людини.

4.4 Прокоментувати ситуацію:

У 2000 р. тринадцятирічний випускник загальноосвітньої школи (Татарстан) успішно вступив на механіко-математичний факультет Казанського університету. У розмові з матір'ю хлопчика кореспонденти запитували:

- Коли і як почали його виховувати?

- О, ще до народження, – мовила мама. – Коли йому було 4 місяці, я повторювала вголос таблицю множення. Тому у 3 роки я нагадала йому – і він відтворив.

Запитання для аналізу ситуації:

1. Наскільки така думка мами хлопчика відповідає певним закономірностям розвитку людини?
2. Які чинники і з якого моменту можуть впливати на розвиток людини?

4.5 Вирішити творчі завдання:

- **Намалювати** .....(зміст завдання викладач повідомляє на семінарі безпосередньо перед його виконанням).
- **Як можна використати** .....(зміст завдання викладач повідомляє на семінарі безпосередньо перед його виконанням).

Контрольні запитання

1. Які Вам відомі філософські педагогічні концепції?
2. Які Ви знаєте зарубіжні теорії формування і розвитку особистості?
3. Які Ви знаєте положення народної педагогіки про виховання особистості, роль спадковості і батьківського прикладу?
4. Що таке особистість, індивід?

5. Які Ви знаєте умови і чинники розвитку особистості?
6. В чому полягає діалектична взаємодія між біологічним факторами, середовищем та вихованням?
7. Що таке індивідуальний розвиток людини?
8. Яку роль відіграє виховання у розвитку особистості?
9. Що таке соціалізація, в чому її головна мета?
10. В чому полягає специфіка виховання педагогічно занедбаних дітей та молоді?
11. Що таке активність?
12. Що таке акселерація?

Рекомендована література до теми семінару

1. Алфимов В. Н. Творческая личность старшеклассника: модель и развитие / Алфимов В. Н., Артемов Н. Е., Тимошко Г. В. – Донецк: [б. и.], 1993. – 64с.
2. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности : основы педагогики творчества / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 236 с.
3. Артеменко З. В. Азбука форм воспитательной работы : справочник / З. В. Артеменко. – Минск: Белорусский Дом печати, 2001. – 312 с.
4. Бердяев Н. А. Судьба России. Самопознание / Н. А. Бердяев. – Ростов н/Д: Изд-во “Феникс”, 1997. – 544 с.
5. Бех І. Д. Праця – головний вихователь школярів. Психологічний аспект трудового виховання молодших школярів / І. Д. Бех. – К., 1983.
6. Божович Л. И. Психологические закономерности формирования личности в онтогенезе // Проблемы формирования личности : избр. психологические труды / [под. ред. Д. И. Фельдштейна ; вступ. ст. Д. И. Фельдштейна] / Л. И. Божович. – М.: Международная педагогическая академия, 1995.
7. Буева Л. П. Социальная среда и сознание личности / Л. П. Буева. – М.: Изд-во Москов. ун-та, 1998. – 268 с.
8. Вайнцвайг П. Десять заповедей творческой личности: пер. с англ.; [вступ. ст. В. С. Агеева] / П Вайнцвайг. – М.: Прогресс, 1990. – 192 с.
9. Гриценко Л. И. Теория и методика воспитания: личностно-социальный подход : учеб. пособ. / Л. И. Гриценко. – М. : Академия, 2005. – 240 с.
10. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 159 с.
11. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
12. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання / С. Г. Карпенчук. – К., 2007.
13. Карпова І. Г. Теоретично-методичні засади розвитку творчо обдарованої студентської молоді [Текст] : монографія / І. Г. Карпова. – Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – 144 с.
14. Клепиков О. І. Основи творчості особи : навч. посіб. / О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий. – К. : Вища шк., 1996. – 295 с.

15. Костюк Г. С. Учебно-воспитательный процесс и психическое развитие личности / Г. С. Костюк. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
16. Кузьмінський А. І. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум / А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк, Омеляненко В. Л. – К.: Знання-Прес, 2008.
17. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах. / Т. І. Левченко. – Вінниця: видавництво “Нова книга”, 2007. – 512 с.
18. Падалка О.С. та ін. Педагогічні технології / О. С. Падалка. – К., 2005.
19. Папуча М. В. Особистість: розвиток, соціалізація, виховання / М. В. Папуча. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. – 147 с.
20. Про Національну доктрину розвитку освіти. Указ Президента України № 347/2002 від 17.04.02 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/2827/>
21. Яремчик В. Д. Національні проблеми загальноосвітньої школи в Україні. Історія і сучасність / В. Д. Яремчик. – К, 1993.

ТЕМА 5 ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Завдання для семінарського заняття

1. Суть процесу навчання, його функції та закономірності.
2. Поняття методів навчання та їх класифікація.
3. Форми організації навчання.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Організація самостійної роботи учнів на уроці.
2. Неуспішність: причини, наслідки, шляхи подолання.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Дидактика – теорія освіти і навчання. Історія дидактики. Я.А. Коменський. Зв’язок дидактики з іншими науками.

Основні поняття дидактики: процес навчання, освіта, закономірності і принципи навчання, зміст освіти, методи і форми навчання, засоби навчання, знання, вміння, навички, мотиви.

Загальні принципи навчання. Освіта. Зміст освіти.

Законспектувати параграф “Принципи навчання” з книги Г. Ващенко “Загальні методи навчання”.

Практичні завдання

5.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: педагогічний процес, принципи педагогічного процесу, зміст освіти, загальна освіта, політехнічна освіта, професійна освіта, навчальний план, навчальна програма,

підручник, навчальний посібник, оцінювання знань, викладання, учіння, знання, пізнання, закономірність навчання, принцип навчання, метод навчання, форма організації навчання, засіб навчання,

5.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. Що таке дидактика?

- а) дидактика – це теорія навчання і освіти.
- б) дидактика – це теорія навчання і виховання.
- в) дидактика – це теорія навчання.

2. Основними функціями процесу навчання є:

- а) освітня, розвиваюча, виховна і функція психологічної підготовки;
- б) освітня, розвиваюча, виховна;
- в) освітня, виховна і функція психологічної підготовки.

3. Що таке освіта?

- а) процес і результат, що фіксує засвоєння встановленого обсягу наукових і спеціальних знань, навичок і вмінь, ціннісноорієнтованої, комунікативної та творчої діяльності;
- б) передавання теоретичних знань, практичних навичок і вмінь;
- в) спеціально організована діяльність людей щодо опанування певного обсягу наукових знань, практичних навичок і вмінь.

4. Навчання – це:

- а) цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння та навички;
- б) передача учням знань, умінь і навичок;
- в) передача знань, умінь і навичок від одного покоління до іншого.

5. Освіта – це:

- а) процес засвоєння знань, умінь, навичок;
- б) формування моральних якостей особистості;
- в) процес і результат оволодіння системою наукових знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, моральних якостей особистості, розвитку її творчих сил і здібностей.

6. Від грецького «дидактос» слово «дидактика» означає:

- а) дидактичний;
- б) освітній;
- в) повчаючий;

7. Процес навчання – це:

- а) цілеспрямована взаємодія вчителів і учнів;
- б) система важливих дидактичних вимог;
- в) сукупність навчальних методів і дисциплін.

8. Найбільш важливі поняття дидактики:

- а) освіта та її зміст;
- б) виховання;
- в) наука і самовиховання.

9. Принципи навчання – це:

- а) методи, які застосовує вчитель для досягнення поставлених завдань;

б) система важливих дидактичних вимог, які забезпечують ефективність навчального процесу;

в) принципи, застосовані на максимальне отримання знань учнем.

10. Найголовніші принципи навчання:

а) закономірність;

б) контроль і оцінювання;

в) емоційність та індивідуальний підхід;

г) науковість;

д) систематичність і послідовність;

е) зв'язок з життям.

11. Хто вперше вжив термін «дидактика» ?

а) німецький педагог Й.Ф. Гербарт ;

б) чеський педагог Я. А. Коменський;

в) швейцарський педагог И. Г Песталоцці.

12. Дидактика розглядає навчання як процес, який має дві сторони:

а) навчання і виховання;

б) виховання і розвиток;

в) навчання і розвиток;

13. Який принцип навчання вимагає будувати процес навчання на основі живого сприймання учнями (студентами) предметів і явищ об'єктивної дійсності:

а) принцип наочності;

б) принцип емоційності;

в) принцип зв'язку навчання з життям.

14. Метод навчання – це:

а) спосіб реалізації навчального процесу;

б) прийоми та способи роботи вчителя, за допомогою яких учні засвоюють програмний матеріал;

в) основний прийом взаємозв'язаної діяльності вчителя й учнів, що спрямована на досягнення цілей навчального процесу.

15. До якої педагогічної категорії належать прийоми та способи взаємозв'язаної роботи вчителя й учнів, за допомогою яких відбувається засвоєння знань, формування практичних навичок і вмінь, розвиток духовних, розумових і фізичних здібностей, формування наукового світогляду?

а) дидактичні принципи;

б) форми навчання;

в) зміст освіти.

16. До наочних методів навчання належать:

а) графічні роботи, демонстрування, самостійне спостереження;

б) демонстрування, самостійне спостереження, ілюстрування;

в) графічні роботи, вправи, лабораторні роботи.

17. До якої групи включено практичні методи навчання?

а) демонстрування, самостійні спостереження;

б) вправи, лабораторні, практичні роботи ;

в) робота з книгою, бесіда, графічні роботи.

18. У якій групі наявні словесні методи навчання?
- а) бесіда, робота з книгою, лекція;
  - б) розповідь, пояснення, бесіда;
  - в) робота з книгою, лабораторні роботи, ілюстрування.
19. Яка функція контролю є “зайвою”:
- а) освітня;
  - б) діагностична;
  - в) виховна чи функція стимулювання.
20. До якої групи належить евристична бесіда?
- а) наочні;
  - б) словесні;
  - в) практичні.

5.3 Прокоментувати ситуацію:

На уроці математики у 7-му класі вивчали тему: “Площа трикутника”. Учителька використовувала багато наочних посібників, спонукала учнів до самостійних міркувань, до розуміння сутності площі трикутника через вимір площі паралелограма. Розв’язали кілька задач. Учителька показала, як важливо володіти цими вміннями для розв’язання певних завдань на виробництві, будівництві, у сільському господарстві. Урок пройшов цікаво, учні були дуже активними і панувала робоча дисципліна.

Питання для обговорення:

1. Вимоги яких принципів навчання були реалізовані на цьому уроці?
2. Чи можна дорікати учительці тим, що на уроці не були реалізовані вимоги певних принципів виховання?

5.4 Прокоментувати ситуацію:

Урок літератури. Тема: “Життя і діяльність Т.Г. Шевченка”. Учитель С.Д. напередодні уроку розвішав у класі плакати-ілюстрації про життя поета. На дошці були розміщені репродукції з картин Т.Г. Шевченка. Ще до початку уроку учні з інтересом розглядали новий для них матеріал. Уже й на уроці очі дітей були зосереджені на ілюстраціях. Розповідь учителя розбивалася об своєрідний психологічний бар’єр між педагогом і школярами.

Ось і дзвінок на перерву. Учитель відчув невдоволення проведеним уроком. А так наполегливо готувався...

Питання для обговорення:

1. Поясніть цю ситуацію з погляду вимог певних дидактичних принципів.
2. Дайте учителеві пораду, яким чином уникнути помилок.

Контрольні запитання

1. Що означає слово дидактика?
2. Хто вважається засновником дидактики?

- 3 В чому полягають предмет і завдання дидактики як науки?
4. Які Ви знаєте найважливіші категорії дидактики?
5. Що таке принципи навчання? У чому полягає їх зв'язок із закономірностями навчання?
6. В чому суть принципу науковості навчання?
7. Що таке метод і прийом навчання? Як вони взаємопов'язані між собою?
8. Які Ви знаєте класифікації методів навчання?
9. Яку класифікацію методів навчання запропонував Ю. К. Бабанський?
10. В чому сутність і важливість методів стимулювання навчальної діяльності?
10. Які Ви знаєте методи контролю і самоконтролю в навчанні?
11. Що таке форма організації навчання?
12. Які форми організації навчання Ви знаєте?

Рекомендована література до теми семінару

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання / А. М. Алексюк. – К., 2008.
2. Бордовская Н. В. Педагогика: Учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб.: Питер, 2004. – 300 с.
3. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів / Г. Ващенко. – Видання перше. – К.: Українська Видавнича спілка, 1997. – 441 с.
4. Веретенко Т. Г. Загальна педагогіка / Т. Г. Веретенко. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 128 с.
5. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки / О. А. Дубасенюк. – К., 2007. – 464 с.
6. Закон України “Про освіту” // В кн.: Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. – К., 1998.
7. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід роботи / уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002. – 136 с.
8. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / Я. А. Коменський. – М.: Педагогика, 1982.
9. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації : факти, роздуми, перспективи / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
10. Куписевич Ч. Основы общей дидактики / Ч. Куписевич. — М.: Высш. шк., 1996.
11. Падалка О. С. та ін. Педагогічні технології / О. С. Падалка. – К., 2005.
12. Педагогика / Под ред. Ю. К. Бабанського. – М., 1988.
13. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К., 1997.
14. Стельмахович М. Г. Народна дидактика / М. Г. Стельмахович. – К., 1985.
15. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и методикам обучения / А. В. Хуторской. – СПб.: Питер, 2008. – 541 с.
16. Щербаков К. И. Вступ до спеціальності: навч. посібник / К. И. Щербаков. – К., 2007.

ТЕМА 6 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Завдання для семінарського заняття

1. Суть процесу виховання. Мета виховання.
2. Закономірності й принципи виховання.
3. Методи виховання.
4. Форми організації виховної роботи.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Перевиховання: суть, функції, етапи, принципи.
2. Проблема подолання важковихованості в сім'ї та школі.
3. Поняття позакласної та позашкільної виховної роботи.
4. Позашкільні навчально-виховні заклади.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Теорія виховання: зміст, форми, методи й прийоми. Основні чинники виховання.

Зміст і особливості сучасного виховання.

Ідея гармонійного розвитку особи. Етапи процесу виховання. Управління процесом виховання. Результати процесу виховання. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання.

Самовиховання.

Загальна характеристика суспільних інститутів виховання.

Законспектувати статтю “Моральне виховання” з праці С. Русової “Теорія і практика дошкільного виховання”.

Практичні завдання

6.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: процес виховання, самовиховання, прийоми самовиховання, перевиховання, закономірність виховання, принцип виховання, національні принципи виховання, метод виховання, прийом виховання, засіб виховання.

6.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. Виховання – це:

- а) спеціально організований педагогічний процес, у ході якого здійснюється цілеспрямований вплив на особистість із метою формування певних якостей;
- б) передача знань про норми та правила поведінки людей;
- в) передача підростаючому поколінню культурно-історичного досвіду народу.

2. Мета виховання – це:

- а) ідеальний образ особистості, що виховується;
- б) наперед визначені результати розвитку і формування людської особистості;
- в) наперед визначені результати діяльності педагогічного колективу школи.

3. На визначення цілей виховання в суспільстві впливають:

- а) бажання людей, можливості навчально-виховних закладів, вимоги батьків до дітей;
- б) фізіологічні та психологічні можливості учнів, можливості вчителів і вихователів, уявлення і намагання прогресивно мислячих людей;
- в) рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, темпи науково-технічного і соціального прогресу, економічні можливості суспільства, рівень розвитку педагогічної теорії.

4. Яку мету виховання висуває сучасна загальноосвітня школа:

- а) формувати всебічно і гармонійно розвинену особистість – громадянина своєї країни;
- б) сприяти різнобічному розвитку особистості, розвивати задатки і здібності;
- в) виховувати учнів на засадах християнської релігії.

5. Складові частини виховання – це:

- а) розумове, фізичне, трудове, моральне, естетичне виховання та ін..;
- б) демократизація та гуманізація виховання;
- в) розвиток естетичних почуттів, формування гігієнічних навичок.

6. Які з перерахованих належать до об'єктивних чинників виховання:

- а) культура особистості;
- б) природне середовище;
- в) утвердження ринкових засад в економіці;
- г) розвиток соціальної сфери;
- д) відродження національних традицій;
- е) соціально-педагогічна діяльність сім'ї.

7. Які з перерахованих належать до суб'єктивних чинників виховання:

- а) навчально-виховна робота працівників закладів освіти;
- б) ЗМІ;
- в) сім'я;
- г) діяльність церкви.

8. Школа «книжного навчання» Київської Русі мала статус:

- а) елементарної школи;
- б) школи підвищеного рівня;
- в) середньої школи;
- г) вищої школи.

9. Майстри грамоти – це:

- а) вчителі, що працювали в двірцевих школах;
- б) ремісники, що займалися навчанням грамоти як основним ремеслом;
- в) ченці, що займалися місіонерською діяльністю і разом з тим навчали паству грамоти,
- г) релігійні особи.

10. Український просвітитель, який справив значний вплив на розвиток освіти у Московській державі:

- а) Ф. Прокопович;
- б) Г. Кониський;
- в) С. Яворський;

г) К. Ставровецький.

11. Хто з видатних педагогів періоду культурного Відродження в Україні підтримував ідею залежності суспільного розвитку від поширення освіти?:

а) М. Смотрицький;

б) С. Полоцький;

в) Ф. Прокопович;

г) Г. Кониський.

12. Найбільш повну вікову періодизацію дітей і молоді вперше в Україні здійснив:

а) С. Полоцький;

б) П. Беринда;

в) М. Смотрицький;

г) П. Русин.

13. Яку форму обрав Г. Сковорода для викладу власних педагогічних поглядів?

а) оповідання;

б) притчі;

в) казки;

г) вірші.

14. Який з виховних принципів є центральним у педагогіці Г. Сковороди?

а) науковості;

б) системності;

в) народності;

г) міцності.

15. Яка якість має домінувати, на думку Г. Сковороди, у вчительській професії?

а) сродність;

б) терплячість;

в) безкорисливість;

г) науковість.

16. Педагог, методист, автор книги “Педагогічні бесіди” та інших майже 30 підручників і книг для учнів початкових шкіл:

а) Т. Г. Лубенець;

б) С. В. Васильченко;

в) М. М. Коцюбинський;

г) Ю. А. Федькович.

17. Головними принципами у вихованні, за Ушинським, є :

а) гуманізму

б) системності;

в) народності;

г) природовідповідності.

18. Засновник нової форми роботи з дітьми та підлітками – дитячих клубів, автор праць “Бадьоре життя”, “Мої педагогічні шляхи”:

а) П. П. Блонський;

б) М. І. Пирогов;

в) П. Ф. Лесгафт;

г) С. Т. Шацький.

19. Педагогічний ідеал Г. Ващенко можна охарактеризувати як:

- а) професійно-інтелектуальний;
- б) національно-релігійний;
- в) соціально-культурний;
- г) національно-культурний.

20. Який із принципів виховання є визначальним у педагогічній системі

А. С. Макаренка:

- а) народність;
- б) природовідповідність;
- в) паралельної дії;
- г) дисципліни.

21. В якому з творів А.С. Макаренка розкрив засади родинного виховання:

- а) «Батьківська педагогіка»;
- б) «Книга для батьків»;
- в) «Материнська школа»;
- г) «Прапори на баштах».

22. Один з визначальних видів дитячої творчості у пізнавальній діяльності молодших школярів та молодших підлітків (у педагогічній системі В. О. Сухомлинського):

- а) малювання;
- б) складання казок;
- в) спів;
- г) гра.

23. Результат сформованості особистості учня Павлиської середньої школи:

- а) духовність;
- б) освіченість;
- в) наполегливість;
- г) ввічливість.

24. Послідовний ряд педагогічних творів В. Сухомлинського, що віддзеркалює процес формування особистості від шести років до соціальної зрілості:

- а) «Педагогічний колектив школи», «Павлиська середня школа», «Листи до дочки»;
- б) «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Листи до сина»;
- в) «Людина неповторна», «Вірте в людину», «Як виховати справжню людину».

6.3 Підготувати методичну розробку виховного заходу одного з напрямів виховання.

6.4 Прокоментувати ситуацію:

У початкових класах часто вдаються до обговорення казок. Учні після читання казки ставлять запитання:

- Кого із персонажів казки ти вибрав би своїм товаришем і чому?
- Як ти діяв би у подібній ситуації? Чому ти вважаєш, що так краще?

(Обирається конфліктна ситуація).

- Чи є у цій казці персонаж, котрому необхідно допомогти? Ти хочеш йому допомогти? Чому? Як би ти це зробив?

- Чи є у казці злі, погані, негативні персонажі казки, яким ти погодився б допомогти стати добрішими? Як би ти це зробив?

- Як ти дізнаєшся про головних персонажів казки?

Питання для обговорення:

1. З якою метою учням ставлять такі запитання? Які знання і якості особистості передбачають сформувані в учнів?

2. Виберіть відому вам казку і складіть систему запитань для учнів, спрямованих на формування моральних уявлень.

Контрольні запитання

1. Що таке мета і завдання виховання?

2. В чому полягають мета і завдання виховання в сучасній українській школі?

3. Які принципи виховання Ви знаєте?

4. В чому полягає сутність принципу зв'язку виховання з життям?

7. Які умови і засоби забезпечують єдність виховних впливів на особистість?

8. Що таке “метод”, “прийом”, “засіб” виховання?

9. Як класифікації методів виховання Вам відомі?

10. Які методи належать до групи методів формування свідомості особистості?

11. Які Ви знаєте методи організації діяльності і формування досвіду громадської поведінки?

12. Які Ви знаєте методи стимулювання діяльності?

13. В чому відмінність бесіди й розповіді?

14. Що таке виховна ситуація?

13. Чи залежить всебічний розвиток особистості від підбору засобів виховання?

14. Що таке форма організації виховної діяльності?

15. Які Ви знаєте класифікації форм виховання?

16. В чому полягає алгоритм аналізу проведення виховного заходу?

Рекомендована література до теми семінару

1. Алексеева О. В. Сучасні тенденції виховання та освіти в розвинених країнах світу / О. В. Алексеева // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3 (44). – С. 119–124.

2. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности : основы педагогики творчества / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 236 с.

3. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава: Ред газ. “Полтавський вісник”, 1994. – 191 с.

4. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) – К., 1994.

5. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К. : Видавничий дім “Ін Юре”, 2003. – 416 с.

6. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский.

- М. : Педагогика, 1987. – 159 с.
7. Закон України “Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
  8. Закон України “Про загальну середню освіту” // Освіта. - 1997. - 27 серпня.
  9. Закон України “Про освіту” // В кн.: Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. – К., 1998
  10. Закон України “Про позашкільну освіту” // Освіта. - 1999. - 29 вересня.
  11. Иванов И. П. Воспитывать коллективистов / В кн.: Педагогический поиск / И. П. Иванов. – К., 1988.
  12. Иванов И. П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И. П. Иванов. – М.: Педагогика, 1989. – 240 с.
  13. Макаренко А. С. Проектировать лучшее в человеке / А. С. Макаренко. – Минск: Университетское, 1989.
  14. Макаренко А. С. Избранные произведения: В 3-х т. Редкол.: Н.Д. Ярмаченко (пред.) и др. – Изд. 2-е, испр. / А. С. Макаренко. – К.: Рад. шк, 1985.
  15. Папуча М. В. Особистість: розвиток, соціалізація, виховання / М. В. Папуча. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. – 147 с.
  16. Практикум з історії педагогіки: Навчальний посібник / Укл. В. В. Молодиченко, Т. С. Троїцька, Л. І. Кучина. – Мелітополь, 2008. – 52 с.
  17. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1971. – 208 с.

ТЕМА 7 ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Завдання для семінарського заняття

1. Поняття “національне виховання”, його зміст і складові.
2. Мета національного виховання.
3. Принципи, завдання національного виховання.
4. Врахування вікових особливостей при здійсненні виховання.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Основні шляхи реалізації концепції національного виховання.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Система національного виховання. Головна ідея української педагогіки.

Національне виховання як фактор цілісного формування особистості.

Наукова основа національного виховання – українознавство. Врахування системи компонентів духовного світу особистості українця при здійсненні національного виховання.

Типи навчальних закладів, що здійснюють національне виховання.

Законспектувати уривок із твору В.О. Сухомлинського “Сто порад учителеві” (№ 51 “Хто і що виховує дитину? Що у вихованні залежить від вас – педагога, і що – від інших вихователів?”, № 52 “Як готувати матір і батька до шкільно-сімейного виховання своїх дітей”).

Практичні завдання

7.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: національне виховання, мета виховання, ідеал, програма виховання, принципи національного виховання, засоби національного виховання.

7.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. До національних принципів виховання належать:

- а) культуру і природовідповідність;
- б) виховання праці;
- в) виховання особистості в колективі.

2. Національне виховання – це:

- а) система освітніх заходів;
- б) сукупність виховних заходів;
- в) створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв та ін., покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь;

3. Народна педагогіка – це:

- а) історично сформований досвід виховання та навчання дітей, який передається від покоління до покоління в усній формі;
- б) навчання серед різноманітних організаційних форм навчання;
- в) об’єктивний зв’язок у вихованні.

4. Засновником вітчизняної педагогіки був :

- а) Іоанн Грішний;
- б) митрополит-Іларіон;
- в) Володимир Мономах;
- г) Ізяслав Ярославович.

5. Абак – це:

- а) дошка для письма;
- б) інструмент, яким писали за часів Київської Русі;
- в) давня рахівниця;
- г) папірус.

6. В яких школах України вперше запроваджена класно-урочна система навчання?

- а) полкових;
- б) січових;
- в) братських;
- г) козацьких.

7. В яких школах називали найздібнішого учня аудитором?

- а) Києво-Могилянська Колегія;

- б) школа лірників та кобзарів;
  - в) полкова;
  - г) січова.
8. Виборними у Києво-Могилянській Академії були:
- а) ректор, префект, учителі;
  - б) ректор;
  - в) ректор, суперінтендант;
  - г) учителі.
9. Автором першої української граматики був:
- а) М. Смотрицький;
  - б) Є. Славинецький;
  - в) П. Беринда;
  - г) Г. Кониський.
10. Автор словника “Лексикон словено-руський і імен толкованіє” (містив 7000 слів):
- а) Епіфаній Славинецький;
  - б) Іов Борецький;
  - в) Памва Беринга;
  - г) Ю.А. Федькович.
11. Який вид викладацької діяльності був найпоширенішим у Г. Сковороди?
- а) індивідуальна робота з учнями;
  - б) уроки серед природи;
  - в) просвітницькі уроки серед простого народу;
  - г) класно-урочний.
12. Який документ, розроблений М. Ломоносовим, надавав великих демократичних прав керівництву та викладачам вищих навчальних закладів?
- а) регламент;
  - б) статут;
  - в) положення;
  - г) правила.
13. Чим зумовлюється прогрес людства, за переконанням М.Ломоносова?
- а) революцією;
  - б) розвитком техніки;
  - в) розвитком науки і освіти;
  - г) обставинами.
14. Автором української «Читанки» у Галичині (XIX ст.) був:
- а) М. Шашкевич;
  - б) О.Духнович;
  - в) Й. Левицький;
  - г) І. Вагілевич.
15. Педагог, методист, основоположник земських шкіл на Україні, автор першої книги з школознавства “Русская начальная школа”:
- а) М. О. Корф;
  - б) П. О. Куліш;
  - в) О. В. Духнович;

г) Ю. А. Федькович.

16. Основоположник методики навчання грамоти дорослих, автор посібника “Книга для дорослих”:

а) М. М. Коцюбинський;

б) Х. Д. Алчевська;

в) С. В. Васильченко;

г) І. Я. Франко.

17. Головною ознакою етносу, за К.Ушинським, є:

а) природа;

б) історія;

в) традиції;

г) мова.

18. Автор підручника “Російська граматика”(книга витримала 14 видань і була перекладена багатьма мовами):

а) М. І. Пирогов;

б) Л. М. Толстой;

в) М. В. Ломоносов;

г) П. Ф. Лесгафт.

19. Ініціатором заснування у Львові Товариства ім. Т. Шевченка був:

а) О. Кониський;

б) М. Грушевський;

в) І. Франко;

г) Ф. Вовк.

20. Перше книжкове видавництво на Україні мало назву:

а) Українська Видавнича Спілка;

б) Українське товариське видавництво;

в) Книжкова Спілка;

г) Київська Старина.

21. Педагогічні праці С. Русової в основному написані для організації:

а) вищої освіти;

б) дошкільної та позашкільної освіти;

в) педагогічної освіти;

г) середньої освіти.

22. Який вид трудової діяльності був визначальним у комуні ім. Дзержинського?

а) виробнича праця;

б) суспільно-корисна праця;

в) самообслуговування;

г) індивідуальна праця.

23. Основною ланкою освітньої системи в Україні, починаючи з 1920 р., була:

а) єдина трудова школа;

б) дитячий будинок;

в) школа повного дня;

г) середня школа.

24. Комплексна система навчання – це:

а) трудове ознайомлення учнів з природою і суспільним середовищем;
б) індивідуалізоване навчання, яке не пов'язане з загальною класною роботою і базується на вільному виборі учнями занять, довільному використанні навчального часу;

в) система навчання, за якою учні набувають умінь і навичок в процесі планування й використання практичних завдань-проектів;

г) спеціалізовані уроки.

25. Педологія – це:

а) наука про дитину;

б) наука про виховання;

в) наука про розвиток виховання, школи і педагогічних теорій в різні історичні періоди;

г) наука про особистість.

26. Назва процесу організації поєднання навчальної та трудової діяльності учнів у гуртках Павлиської середньої школи:

а) праця;

б) майстрування;

в) дослідництво;

г) гра.

27. Назва твору В. Сухомлинського, в якому розкриваються особливості впровадження передового педагогічного досвіду:

а) «Сто порад вчителів»;

б) «Розмова з молодим директором школи»;

в) «Педагогічний колектив школи»;

г) «Листи до сина».

28. Нетрадиційний шлях здобуття вищої освіти в Україні:

а) заочна форма навчання;

б) екстернат;

в) дистанційне навчання;

г) індивідуальне навчання.

29. Освічена українська людина ХХІ століття повинна вміти:

а) читати, писати, рахувати;

б) читати і плавати;

в) мати загальні і комп'ютерні навички;

г) мати загальноосвітні і професійні навички.

30. Навчальний загальноосвітній заклад нового типу:

а) школа - дитячий садок;

б) колегіум;

в) малокомплектна школа;

г) академія.

7.3 Прокоментувати ситуацію:

Не вщухають дискусії навколо відновлення в Україні національних загальноосвітніх і професійних шкіл і, зокрема, навчання у всіх закладах освіти

українською мовою. Частина громадян підтримує цю ідею, відстоює тенденцію прискорити процес українізації суспільства. Інші схильні бачити у цьому процесі елементи насилля, порушення прав громадян.

Питання для обговорення:

1. Висловіть свою думку щодо цього соціального явища.

7.4 Прокоментувати ситуацію:

У Концепції національного виховання визначено: “Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають у себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, фізичну, економічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту”.

Питання для обговорення:

1. Порівняйте завдання національного виховання з положеннями Конституції України про права громадян нашої держави (статті 21-30).
2. Проаналізуйте положення про завдання національного виховання в Україні, де живуть громадяни різних національностей і віросповідання.

Контрольні запитання

1. В чому полягає актуальність національного виховання на сучасному етапі розвитку українського суспільства?
2. В чому сутність і які особливості національного виховання в Україні?
3. Які Ви знаєте найважливіші принципи національного виховання?
4. Який зв'язок існує між соціалізацією і національним вихованням?
5. Які Вам відомі основні напрями реалізації національного виховання?
6. В чому полягають найважливіші виховні завдання сім'ї, навчально-виховних, дошкільних і позашкільних закладів, а також громадськості у справі здійснення національного виховання?
7. Які, на Вашу думку, існують основні шляхи реалізації національного виховання в Україні на сучасному етапі?
8. Яка роль відводиться вчителю у реалізації завдань національного виховання?
9. Які Ви знаєте засоби здійснення національного виховання?

Рекомендована література до теми семінару

1. Акт проголошення незалежності України // Радянська Україна. – 1991. – 31 серпня.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник / Н. П. Волкова. – К., 2008.
3. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття) – К., 1994.
4. Закон України “Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
5. Закон України “Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004 –

- 2008 роки” від 18 листопада 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 50.
6. Закон України “Про загальну середню освіту” // Освіта. - 1997. - 27 серпня.
  7. Закон України “Про освіту” // В кн.: Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. – К., 1998.
  8. Закон України “Про позашкільну освіту” // Освіта. - 1999. - 29 вересня.
  9. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання / С. Г. Карпенчук. – К., 2007.
  10. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – 148 с.
  11. Концепція національного виховання // Освіта. - 1994. - 26 травня.
  12. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації : факти, роздуми, перспективи / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
  13. Мартинюк В. Національне виховання: теорія і методологія / В. Мартинюк. – К., 1995.
  14. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка / Н. Є. Мойсеюк. – К., 2008. – 350 с.
  15. Основи національного виховання / За ред. В. Т. Кузя, Ю. Д. Руденка, З.О.Сергійчука. - К., 1993.
  16. Педагогіка. Хрестоматія / Уклад. А. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. - К.: Знання-Прес, 2007.
  17. Про Національну доктрину розвитку освіти. Указ Президента України № 347/2002 від 17.04.02 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/2827/>
  18. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.
  19. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2-х кн.. / За ред.. Є.І. Коваленко; Упоряд. прим. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук / С. Русова. – К.: Либідь, 1997.
  20. Сисоєва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: Навчальний посібник / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.
  21. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К., 1997.
  22. Яремчик В. Д. Національні проблеми загальноосвітньої школи в Україні. Історія і сучасність / В. Д. Яремчик. – К., 1993.

ТЕМА 8

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ

Завдання для семінарського заняття

1. Морально-естетичне виховання.
2. Розумове виховання.
3. Фізичне виховання.
4. Статеве виховання і підготовка до сімейного життя.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Трудове виховання.
2. Економічне виховання підростаючого покоління.
3. Правове виховання.
4. Антинаркогенне виховання.
5. Екологічне виховання.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Поняття “всебічний розвиток особистості”. Тенденції сучасного виховання.

Моральні цінності у вихованні.

Духовне виховання, його роль у формуванні світогляду, морально-естетичної культури особистості.

Професійна робота в школі: завдання, етапи здійснення.

Практичні завдання

8.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: всебічний розвиток особистості, розумове виховання, моральне виховання, етика, естетичне виховання, статеве виховання, правове виховання, антинаркогенне виховання, екологічне виховання, трудове виховання, професійна орієнтація, економічне виховання, фізичне виховання.

8.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. Що є ідеалом виховання, на думку Г. Ващенко:
  - а) служіння Вищому ідеалу – Богові;
  - б) служіння людині;
  - в) гармонійно розвинена особистість.
2. Мета виховання – це:
  - а) сукупність властивостей особистості, які прагне сформувати суспільство;
  - б) програма індивідуальних дій кожної людини;
  - в) програма дій педагогіки певної країни чи народу.
3. Що таке калокагатія:
  - а) виховний ідеал античних часів;
  - б) принцип виховання у давніх римлян;
  - в) зміст виховання Середньовіччя.
4. Короткий виклад основних положень і цілей діяльності навчально-виховного закладу щодо виховання учнів упродовж усього періоду їх навчання називається:
  - а) планом виховання;
  - б) програмою виховання;
  - в) перспективою виховання.

5. Встановіть відповідність між напрямками виховання і його формами:
1. етичне   а) змагання, зарядка;
  2. фізичне   б) самообслуговування, робота на пришкольній ділянці;
  3. естетичне   в) акції милосердя, волонтерська діяльність;
  4. трудове   г) екскурсія, художня самодіяльність.
6. Серед перерахованих оберіть принципи національного виховання:
- а) конформізм;
  - б) гуманізм;
  - в) природовідповідність;
  - г) педоцентризм;
  - д) народність;
  - е) культуровідповідність.
7. Педологія – це:
- а) керівний педагогічний принцип;
  - б) наука про дитину, особливості її анатомо-фізіологічного, психічного та соціального розвитку;
  - в) закономірність у педагогічному процесі.
8. Система ідей, принципів, законів, норм і оцінок, що регулюють відносини між людьми – це:
- а) право;
  - б) мораль;
  - в) етика.
9. Запити, оцінки, спрямованість духовного розвитку особистості – це:
- а) моральні переконання;
  - б) моральні почуття;
  - в) моральні звички.
10. Як називається наука про мораль:
- а) філософія;
  - б) етика;
  - в) естетика.
11. Добро, чесність, гідність, правда, любов – це:
- а) загальнонаціональні цінності;
  - б) загальнолюдські цінності;
  - в) загальноетнічні цінності.
12. Цінності, що ґрунтуються на визнання гідності людини – це:
- а) громадянські цінності;
  - б) сімейні цінності;
  - в) національні цінності.
13. Приведіть у відповідність:
1. відносна дієздатність   а) настає з 18 років;
  2. часткова дієздатність   б) настає з 15 років;
  3. повна дієздатність   в) настає з 15-18 років.
14. Як називається напрям виховання, що спрямований на формування у молоді несприйнятливості до тютюну, алкоголю та ін.:
- а) правове;

- б) антинаркогенне;
- в) моральне.

15. Процес залучення молоді до різноманітних педагогічно організованих видів суспільно корисної праці з метою передання їй виробничого досвіду, розвитку в неї творчого практичного мислення, працьовитості – це:

- а) економічне виховання;
- б) екологічне виховання;
- в) трудове виховання.

16. Як називається напрям виховання, спрямований на формування в особи здатності сприймати і перетворювати дійсність, оточуючий світ за законами краси в усіх сферах діяльності:

- а) моральне виховання;
- б) естетичне виховання;
- в) екологічне виховання.

17. Уявлення людини про прекрасне в абсолютному його вираженні – це:

- а) естетичний смак;
- б) естетичний ідеал;
- в) естетичне почуття.

18. Які чинники використовують у фізичному вихованні:

- а) фізичні;
- б) рухливі;
- в) природні;
- г) дисциплінарні;
- д) гігієнічні.

19. Приведіть у відповідність напрям у педагогіці та його зміст:

1. Педагогіка прагматизму	а) метою виховання вважає підготовку індивіда, здатного включитися в систему індустріального виробництва, яке функціонує як добре налагоджений механізм;
2. Педагогіка неопозитивізму	б) мету виховання особистості вбачає у пристосуванні її до життя, у підготовці практиків, що можуть робити кар'єру, будувати свій бізнес;
3. Гуманістична педагогіка	в) передбачає створення умов для самореалізації особистості, зокрема, індивідуалізацію навчання;
4. Педагогіка екзистенціалізму	г) ставить за мету виховання високих моральних якостей, уміння спілкуватися, розуміти себе й інших людей.

8.3 Підготувати матеріали до постеру, присвяченого одному з напрямів виховання.

8.4 Розробити тематику виховних заходів на тему “Підготовка до сімейного життя” і підібрати відповідні форми їх проведення.

8.5 Прокоментувати ситуацію:

На науковій конференції педагогічних працівників розгорнулася дискусія про напрямки розвитку системи освіти в Україні на найближчу перспективу. Думки розділилися. Одні відстоювали думку, що ми маємо хороші надбання у системі загальної середньої освіти молоді. І потрібно, щоб усі діти незалежно від їхніх потенційних інтелектуальних можливостей навчалися в загальноосвітніх школах єдиного типу.

- З морального і соціального погляду вкрай небезпечно поділяти дітей на певні категорії, охоплюючи тих і тих різними видами шкіл, — наполягав один із учасників дискусії.

Йому опонував колега:

- Нашому суспільству потрібна інтелектуальна еліта. Виховати її на потоці стандартних шкіл неможливо. Тому необхідно створювати спеціальні школи (гімназії, ліцеї), куди відбирати обдарованих дітей, створювати для них оптимальні умови для їх навчання і виховання.

Питання для обговорення:

1. Як ви ставитеся до створення спеціальних навчально-виховних закладів для обдарованих дітей?
2. Чи не приведе це до соціального розшарування громадян держави?

8.6 Прокоментувати ситуацію:

За святковим столом зібралися друзі й знайомі: відмічають ювілей хазяїна. Проголошують віршування і тости, підняті бокали...

- Ні, ні, не умовляйте, ви ж знаєте, мені не можна: я мама майбутньої дитини, — говорить молода жінка, рішучи відповідаючи на умовляння присутніх.

- Один лише бокал! Хіба це може зашкодити майбутньому малюкові!

-А раптом? З'явиться на світ який-небудь розумово відсталий, що тоді? — віджартовується гостя. — Пам'ятаєте як в науково-популярному фільмі про алкоголіків?

-То ж в алкоголіків!..

Жартівливий діалог поступово стає темою дискусії: хіба лише в алкоголіків можуть народитися неповноцінні діти, чи може вплинути на здоров'я дитини і його розумові здібності алкоголь, який батьки вживають нерегулярно, у малих дозах? Хтось пригадує про старий звичай: не підносити на весіллі вино молодим...

Питання для обговорення:

1. Вступіть у дискусію і висловіть свою думку.
2. Яке відношення до фізичного виховання дитини, що перебуває лише в ембріональному розвитку, має ця розмова?

8.7 Прокоментувати ситуацію:

Дві молоді мами зустрілися в магазині. Колись навчалися в одному класі. Зараз в обох чотирирічні діти: обидва хлопчики — Сергійко і Дмитрик. Дмитрик пухкенький з розовими щічками поважно сидить у візку, їсть булочку, спокійно поглядає на світ чорними очима. А Сергійко вертиться біля мами, активно розглядає то одну, то другу вітрину магазину. Зустрів свою однолітку Катю і вже про щось говорять між собою.

- А чому ти без візочка? — це мама Дмитрика. — Знаєш, так зручно. Він у нас як тільки навчився сидіти, то й не вилазить із візка. І я спокійна за Дмитрика. За твоїм он так і дивись, аби десь не згубився.

- У нас теж був цей візок. То Віктор викинув його. Каже: “Калікою зробимо дитину. Хай бігає, розвиває м’язи, краще буде їсти й спати”. От він весь день і вертиться, не присідаючи.

- Не бережете ви свого Сергійка. Виросте — ще набігається...

Питання для обговорення:

1. Приєднайтеся до суперечки двох мам і висловіть свою думку.
2. Яке значення має рухливість дитини для її інтелектуального розвитку?

Контрольні запитання

1. Що таке напрям виховання?
2. Які напрями виховання в національній школі Ви Знаєте?
3. Що таке програма виховання?
4. Як може поєднуватися всебічний розвиток особистості та розвиток здібностей до певного виду діяльності?
5. Розкрийте вплив трудової діяльності на інтелектуальний розвиток особистості школяра.
6. Які форми і методи виховання є найважливішими в роботі класного керівника?
7. За яких умов використання певних методів і форм виховання може бути успішним?
8. Які особливості сімейного виховання в сучасних умовах?

Рекомендована література до теми семінару

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология : учеб. пособ. для студ. вузов./ Г. С. Абрамова. – М.: Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – 624 с.
2. Алексеєва О. В. Сучасні тенденції виховання та освіти в розвинених країнах світу / О. В. Алексеєва // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3 (44).
3. Бех І. Д. Праця – головний вихователь школярів. Психологічний аспект трудового виховання молодших школярів / І. Д. Бех. – К., 1983.
4. Буєва Л. П. Социальная среда и сознание личности / Л. П. Буєва. – М.: Изд-во Москов. ун-та, 1998. – 268 с.

5. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава: Ред газ. “Полтавський вісник”, 1994. – 191 с.
6. Гриценко Л. И. Теория и методика воспитания: личностно-социальный подход : учеб. пособ. / Л. И. Гриценко. – М. : Академия, 2005. – 240 с.
7. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) – К., 1994.
8. Докунин О. Виховання молодших школярів у сучасній українській сім’ї / О. Докунин // Початкова школа. –1997. –№ 6.
9. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К. : Видавничий дім “Ін Юре”, 2003. – 416 с.
- 10.Иванов И. П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И. П. Иванов. – М.: Педагогика, 1989. – 240 с.
- 11.Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання / С. Г. Карпенчук. – К., 2007.
- 12.Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва / М. Д. Касьяненко. – К.: Вища шк., 1997.
- 13.Каюков В. Духовні ідеали сім’ї – першооснова життя дитини / В. Каюков // Початкова школа. – 1997. – № 6.
- 14.Клепиков О. І. Основи творчості особи : навч. посіб. / О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий. – К. : Вища шк., 1996. – 295 с.
- 15.Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: Педагогічні концепції. – К.: Школяр, 1997. – 148 с.
- 16.Кузьмінський А. І. Педагогіка: Підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко В. Л. – К.: Знання-Прес, 2008.
- 17.Мартинюк В. Національне виховання: теорія і методологія / В. Мартинюк. - К., 1995.
- 18.Матвієнко О. В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра / О. В. Матвієнко. – К.: Стилос, 1999.
- 19.Педагогіка. Хрестоматія / Уклад. А. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2007.
- 20.Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології / Г. І. Сорока. – Х.: Ранок, 2002.
- 21.Яремчик В. Д. Національні проблеми загальноосвітньої школи в Україні. Історія і сучасність / В. Д. Яремчик. – К., 1993.

ТЕМА 9 ВЗАЄМОДІЯ РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ У СПРАВІ ВИХОВАННЯ

Завдання для семінарського заняття

1. Сім’я – основний чинник мікросередовища у вихованні дітей та молоді. Шляхи підвищення педагогічних знань батьків.
2. Школа – провідна ланка в системі виховання.
3. Виховна роль дитячих та юнацьких організацій.
4. Виховання дітей та молоді в позашкільних установах.
5. Вікові особливості розвитку та виховання.
6. Церква і виховання підростаючого покоління.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів

1. Класний керівник і його роль у згуртуванні колективу.
2. Органи учнівського та студентського самоврядування та їх роль у згуртуванні навчального колективу.
3. Види і методи роботи з батьками учнів.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно опрацювати такі питання:

Основи сімейного виховання. Характеристика сімейної політики і демографії в Україні. Тенденції сучасного сімейного виховання.

Права і обов'язки батьків і дітей в сім'ї.

Залучення громадськості до виховання дітей.

Законспектувати статтю А. С. Макаренка "О родительском авторитете".

Практичні завдання

9.1 Скласти словник педагогічних термінів і визначень: суспільний інститут, середовище, рівні середовища, сім'я, актив учнівський, бездоглядність дитяча, бесіда, вербальний, віктимологія, запущеність педагогічна, злочинність дитяча, колектив, культура поведінки, національна школа, педагогічна вимога, педагогічна майстерність, педагогічна технологія, шкільне та студентське самоврядування, позашкільна установа.

9.2 Дати відповіді на тестові завдання:

1. Видатними педагогами ХХ століття є:

- а) К. Д. Ушинський;
- б) В. О. Сухомлинський;
- в) А. С. Макаренко;
- г) Ш. О. Амонашвілі;
- ґ) М. І. Пирогов;
- д) Й. Г. Песталоцці.

2. Педагогічний процес – це:

- а) процес, який здійснює вчитель у навчально-виховному закладі;
- б) процес набуття учнями необхідних знань, умінь, навичок;
- в) динамічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети.

3. Цілісність педагогічного процесу полягає:

- а) в тому, що процеси, які утворюють педагогічний процес, мають багато спільного між собою;
- б) у підкоренні всіх процесів, що його утворюють, головній і єдиній меті – формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості;
- в) у тому, що педагогічний процес має цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний компоненти.

4. Що відіграє вирішальну роль в організації педагогічного процесу?:
- а) наявність у школі (класі) плану навчально-виховної роботи;
  - б) діагностика, постановка завдань, побудова прогнозу, реалізації плану, корекція й аналіз результатів;
  - в) висока кваліфікація педагогів і бажання учнів вчитися.
5. Відносно стійкі моделі поведінки людей і організацій, що історично склалися у певній сфері життєдіяльності суспільства – це:
- а) державні інститути;
  - б) суспільні інститути;
  - в) громадські інститути.
6. Серед перерахованих нижче оберіть інститути виховання мікрорівня:
- а) засоби масової інформації;
  - б) клас;
  - в) мікрорайон, де проживає дитина;
  - г) сім'я;
  - д) сусіди;
  - е) друзі.
7. Які заклади дають дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, забезпечують потребу змістовної організації дозвілля:
- а) позакласні заходи;
  - б) позашкільні навчально-виховні заклади;
  - в) шкільні організації.
8. Як називаються дитячі позашкільні організації, у яких діти навчаються технічній творчості:
- а) палаци дитячої творчості;
  - б) станції юних натуралістів;
  - в) станції юних техніків.
9. Професійна придатність учителя – це:
- а) необхідний комплекс умінь, які набуваються у процесі здобуття вищої освіти;
  - б) показник рівня засвоєння вчителем спеціальних знань;
  - в) необхідний комплекс здібностей, фізичних і моральних якостей, що потрібні для успішної діяльності у сфері освіти.
10. Навчання ефективно впливає на процес розвитку за умови:
- а) орієнтування його на вже розвинені здібності;
  - б) знаходження поза межами можливостей дитини;
  - в) знаходження в зоні найближчого розвитку здібностей дитини.
11. Що означає поняття “органи самоврядування”:
- а) це така група вихованців, членів конкретного колективу, яка усвідомлює вимоги керівника колективу, допомагає йому в організації роботи колективу, виявляє певну соціальну активність;
  - б) уповноважені на основі демократичних виборів колективом учні чи студенти, які допомагають педагогічному колективу здійснювати керівні функції, підтримувати зв'язки з уповноваженими іншими колективів;

в) члени колективу, які в складних ситуаціях можуть суттєво впливати на поведінку певної групи людей.

12. Педмайстерність – це:

а) наука про учня;

б) наука про виховання та навчання школяра;

в) наука про професійну компетентну діяльність учителя.

13. Гуманістична спрямованість діяльності вихователя – це:

а) вияв професійної ідеології учителя;

б) негативне ставлення до педагогічної діяльності;

в) система роботи вчителя в проведенні різних форм роботи з учнями.

14. Суб'єктом педагогічної діяльності є:

а) вчитель;

б) учень;

в) методи і форми виховання.

15. Самовиховання вчителя – це:

а) організація позакласної діяльності учнів початкової школи;

б) формування людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети;

в) організація роботи з батьками дітей.

16. Формами роботи з педагогічної освіти батьків є:

а) читання лекцій;

б) проведення бесід;

в) відвідування батьків удома;

г) вказати Ваші варіанти ....

17. Психологічна стійкість у професійній діяльності – це:

а) позитивне стабільне емоційне ставлення до себе, дітей, професійних обов'язків;

б) негативні емоції;

в) емоційні переживання.

18. Вкажіть якості, що дають змогу вчителю здійснювати свою професійну діяльність:

а) альтруїзм;

б) авторитарність;

в) конформізм.

19. Головними критеріями передового педагогічного досвіду є:

а) актуальність, перспективність, новизна результатів, результативність;

б) особистість автора досвіду;

в) наявність матеріальних умов для поширення досвіду.

20. Новаторський педагогічний досвід – це:

а) методика роботи вчителя загальноосвітньої школи;

б) використання передових ідей в особистісному досвіді вчителя;

в) педагогічні ідеї, що виходять за рамки існуючих норм і сприяють створенню нових педагогічних технологій і систем.

21. Уміння малювати, співати, писати вірші – це уміння:

а) психолого-педагогічні;

- б) фахово-методичні;
- в) творчі.

22. Яка функція педагогічного спілкування відіграє вирішальну роль у формуванні емпатії:

- а) співпереживання;
- б) обмін ролями;
- в) організація діяльності.

9.3 Прокоментувати ситуацію:

Український філософ Г.С. Сковорода, звертаючись до батьків, які збиралися мати дитину, писав:

“Сей в первую и вторую луну, сиречь в квадрю,
Сей, изшед из пиров и бесед священных.
Зрев мертвеца или страшен позор, не сей.
Заченшей сверх не сей. Не в миру пьян не сей.
Заченшей да носит в мыслях и в позорах святых
И в беседах святых чужда страстных бурей,
В тихом безстрастии...”.

Запитання до аналізу ситуації:

1. Проаналізуйте міркування Г.С. Сковороди з позицій закономірностей і особливостей розвитку людини.
2. У чому ви вбачаєте в даному разі взаємозв'язок біологічного і соціального чинників у розвитку дитини?

9.4 Прокоментувати ситуацію:

Учням початкових класів учителька пропонує гру “Телевізор”.

Зміст гри. Діти разом з учителькою знайомляться з програмою телепередач на сьогоднішній або наступний день з метою вибору з них однієї — найбільш цікавої — телепередачі. Умови гри:

- обирається найулюбленіша передача на один день;
- обирається лише одна улюблена передача;
- протягом дня можна дивитися лише одну передачу.

І так продовжується протягом семи днів.

Хто виконує усі правила гри, у того воля “виростає” на один см в день. У кого протягом тижня (семи днів) воля “виростає” на 7 см, той стає переможцем у боротьбі з самим собою.

Питання для обговорення:

1. У чому ви бачите виховний ефект таких педагогічних заходів?
2. У чому полягає підготовчий етап гри?
3. У чому має виявлятися робота учительки з батьками учнів?

9.5 Прокоментувати ситуацію:

На очах багатьох батьків, що зустрічали своїх дітей, першокласник, вийшовши зі школи, ударив дівчинку по голові портфелем.

- Ти що робиш? – схвильовано вигукнула мати цього хлопчини. — Ручка у портфеля зовсім слабенька – відірветься! З чим у школу будеш ходити?

- Хіба так можна, хлопчику? – почулося з усіх боків.

- Нехай не плюється на перерві! – із щирою переконливістю у правоті зробленого відповів хлопчик.

- Бачите, що трапилось, підбадьорена поясненням сина, звернулася його мама до людей: “Він захищався!”.

І тут же, заохочуючи, до дитини: “Правильно, сину! Не давай скривдити себе. Наступного разу не буде плюватися. Але портфель усе ж треба берегти”. Далі слів не було чути: хлопчик з мамою, взявшись за руки, швидкою ходою попрямували зі шкільного двору.

Питання для обговорення:

1. Чи правильно вчинила мати хлопця, підтримавши його?
2. Чи потрібно було присутнім втрутитися у конфлікт?
3. Чи треба обговорити цю ситуацію на батьківських зборах?

Контрольні запитання

1. Що таке суспільні інститути виховання?
2. Які Ви знаєте рівні соціального середовища?
3. Які Ви знаєте чинники у мікросередовищі виховання дитини?
4. Чи згодні Ви з тим, що успіх у вихованні досягається шляхом спільної виховної роботи школи, сім'ї та громадськості?
5. Яким повинен бути взаємозв'язок сім'ї, школи і громадськості для повноцінного розвитку і становлення особистості дитини?
6. Розкрийте зміст і форми організаційно-педагогічної роботи школи з батьками і громадськістю.
7. Які форми роботи використовують для педагогічної освіти батьків?
8. Що таке педагогічна майстерність?
9. Яка роль школи у формуванні і розвитку особистості?
10. Які Ви знаєте позашкільні установи з виховання і розвитку дітей?

Рекомендована література до теми семінару

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология : учеб. пособ. для студ. вузов / Г. С. Абрамова. – М.: Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – 624 с.
2. Агафонова А. С. Практикум по общей педагогике / А. С. Агафонова. – СПб.: Питер, 2007. – 416 с.
3. Азаров Ю. П. Семейная педагогика / Ю. П. Азаров. – М., 1982.

4. Артеменко З. В. Азбука форм воспитательной работы : справочник / З. В. Артеменко. – Минск: Белорусский Дом печати, 2001. – 312 с.
5. Гриценко Л. И. Теория и методика воспитания: личностно-социальный подход : учеб. пособ. / Л. И. Гриценко. – М. : Академия, 2005. – 240 с.
6. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки / О. А. Дубасенюк. – К., 2007. – 464 с.
7. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 159 с.
8. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
9. Караковский В. А. Пути формирования ученического коллектива / В. А. Караковский. – М., 1978.
10. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання / С. Г. Карпенчук. – К., 2007.
11. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва / М. Д. Касьяненко. – К.: Вища шк., 1997.
12. Каюков В. Духовні ідеали сім'ї – першооснова життя дитини / В. Каюков // Початкова школа. – 1997. – № 6.
13. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах / Т. І. Левченко. – Вінниця: видавництво “Нова книга”, 2007. – 512 с.
14. Лозова В. Педагогіка / В. Лозова, І. Г. Москаленко, Г. В. Троцько. – К., 2003.
15. Мазоха Д. С. Педагогіка: Навчальний посібник / Д. С. Мазоха, Н. І. Опанасенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.
16. Макаренко А. С. Проектировать лучшее в человеке / А. С. Макаренко. – Минск: Университетское, 1989.
17. Мухина В. С. Шестилетний ребенок в школе / В. С. Мухина. – М., 1986.
18. Новикова Л. И. Педагогика детского коллектива / Л. И. Новикова. – М., 1978.
19. Основы психологии: підруч. / Під ред. В. А. Роменця, О. В. Киричука. – К.: Либідь, 1997.
20. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – К.: Вищ. шк., 1997. – 349 с.
21. Педагогічні задачі: завдання для батьків / За ред. В. Г. Постоного. - К., 1989.
22. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології / Г. І. Сорока. – Х.: Ранок, 2002.
23. Сухомлинский В. А. Мудрая власть коллектива / В. А. Сухомлинский. – К., 1975.
24. Сухомлинский В. А. Потребность человека в человеке / В. А. Сухомлинский. – [2-е изд.]. – М. : Сов. Россия, 1981. – 96 с.
25. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. ухомлинський. – К. : Рад. шк., 1971. – 208 с.
26. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри / П. М. Щербань. – К., 1993.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник. – К., 2008.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Зайченко І .В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – К.: Освіта України, 2006. – 528 с.
4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 311 с.
5. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: Підручник. - К.: Знання-Прес, 2008.
6. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.
7. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. – 2-ге вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
8. Педагогіка / Под ред. Ю. К. Бабанського - М., 1988.
9. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2006. – 700 с.
10. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 520 с.
11. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Академвидав, 2003. – 528 с.

ДОДАТОК А - ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛКУ

1. Становлення і розвиток педагогіки як науки.
2. Предмет педагогіки. Функції та завдання педагогіки.
3. Галузі педагогіки.
4. Зв'язок педагогіки з іншими науками.
5. Основні категорії педагогіки.
6. Етапи становлення педагогіки.
7. Філософські основи педагогіки.
8. Філософія і педагогіка про людину, формування особистості та її розвиток. Зарубіжні теорії розвитку особистості.
9. Умови формування особистості людини. Народна педагогіка про розвиток особистості.
10. Чинники розвитку особистості (діяльність, активність, спілкування).
11. Формування творчої особистості майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі.
12. Самовиховання – умова ефективності розвитку особистості.
13. Основні поняття дидактики.
14. З історії дидактики.
15. Дидактика – теорія освіти і навчання.
16. Форми та методи навчання.
17. Суть процесу виховання.
18. Закономірності й принципи виховання.
19. Система національного виховання.
20. Основні напрями виховання дітей та молоді в сучасній Україні.
21. Основні засади виховання.
22. Методи і засоби виховання.
23. Форми організації виховної роботи.
24. Сутність і особливості національного виховання. Принципи національного виховання.
25. Зародження, становлення і розвиток національної системи виховання.
26. Національне виховання як фактор цілісного формування особистості.
27. Основні напрями національного виховання.
28. Система безперервного національного виховання.
29. Основні шляхи реалізації національного виховання.
30. Розвиток світової педагогічної думки. Ян Амос Коменський;
31. Розвиток світової педагогічної думки. Джон Локк.
32. Розвиток світової педагогічної думки Жан-Жак Руссо.
33. Розвиток педагогічної думки у XVIII – XIX ст. Й.Г. Песталоцці.
34. Розвиток педагогічної думки у XVIII – XIX ст.. Ф.А.В. Дістервег.
35. Педагогічні погляди Г. Сковороди.
36. Педагогічні погляди К. Ушинського.
37. Педагогічні погляди С. Русової.
38. Педагогічні погляди А. Макаренка.
39. Педагогічні погляди В. Сухомлинського.

40. Світова педагогіка ХХ ст. (Д. Дьюї, М. Монтесорі, А. Адлер; Я. Корчак та ін.).
41. Колектив у формуванні особистості.
42. Сім'я – основний чинник мікросередовища у вихованні дітей та молоді.
Шляхи підвищення педагогічних знань батьків.
43. Школа – провідна ланка в системі виховання.
44. Виховна роль дитячих та юнацьких організацій.
45. Виховання дітей та молоді в позашкільних установах.
46. Вікові особливості розвитку та виховання.
47. Церква і виховання підростаючого покоління.